

Evaluatief Jaarverslag 2018

Mei 2019

COLOFON

Evaluatief Jaarverslag 2018
Natuur en Milieufederatie Groningen

Bankastraat 77
9715 CJ Groningen

050 313 0800
info@nmfgroningen.nl
www.nmfgroningen.nl

*De Natuur en Milieufederatie Groningen wordt financieel
ondersteund door de Nationale Postcode Loterij.*

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Groene Ruimte	5
3	Klimaat en Energie	9
4	Duurzame Bedrijvigheid	15
5	Communicatie en Netwerken	18
6	Algemeen	20
7	Ontwikkeling organisatie	21
	7.1 Personeel	21
	7.2 Financiën	22
	7.3 Governance	25
	7.4 Interne en administratieve organisatie	25
	7.5 Vrijwilligersbeleid	25
	7.6 Samenwerking met andere organisaties	26
	7.7 Balans per 31 december 2018	27
	7.8 Staat van baten en lasten over 2018	28
	7.9 Grondslagen voor de waardering van activa en passiva en voor de bepaling van het resultaat	29
	7.10 Begroting 2019	30
	7.11 Beleid bezoldiging directeur-bestuurder	31
	7.12 Overige gegevens	32
	BIJLAGE 1: Controleverklaring accountant	35

1. Inleiding

De Natuur en Milieufederatie Groningen (NMG) heeft de afgelopen jaren een centrale positie opgebouwd als spreekbuis van de natuur- en milieubeweging in Groningen. We laten ons zien als organisatie die consequent aandacht vraagt voor een betere balans tussen economische belangen enerzijds en de belangen van natuur, milieu, landschap en klimaat anderzijds. Om die positie verder uit te bouwen hebben wij in 2015 ons Meerjarenbeleidsplan 2016-2019 geschreven. Dit evaluatief jaarverslag laat de resultaten zien die we geboekt hebben in het derde jaar van uitvoering van dit Meerjarenbeleidsplan.

Dit jaarverslag beoogt inzicht te geven in de mate waarin doelstellingen, geformuleerd in het Meerjarenbeleidsplan 2016-2019 en het Werkplan 2018, daadwerkelijk gehaald werden. Tevens geeft het een beeld van de personele, financiële en organisatorische stand van zaken in 2018.

In dit jaarverslag wordt de thema-indeling uit het Meerjarenbeleidsplan 2016-2019 aangehouden. De werkvelden *Groene Ruimte*, *Klimaat en Energie*, *Duurzame Bedrijvigheid* en *Communicatie en Netwerken* komen achtereenvolgens aan bod in de hoofdstukken 2 t/m 5. Hoofdstuk 7 gaat in op de ontwikkelingen binnen de organisatie.

Deze indeling heeft ook zijn beperkingen. We zien steeds meer overlap tussen de thema's Groene Ruimte en Klimaat en Energie. Het klimaatakkoordproces laat dat ook duidelijk zien. Dit gaat niet alleen over energietransitie maar ook over ruimtelijke inpassing. De discussie over de transitie binnen de industrie raakt zowel het thema Klimaat en Energie als Duurzame Bedrijvigheid. De keuze aan welk thema onze inzet moet worden toegekend (administratief gezien moet hierin een keuze gemaakt worden) is soms arbitrair.

De totale ureninzet ten opzichte van de begroting is 5,5% hoger uitgekomen. De inzet van de NMG is conform de Meerjarenbeleidsplanindeling als volgt gerealiseerd.

	resultaat 2018		begroting 2018		resultaat 2017	
Groene Ruimte	€	211.402	€	233.863	€	239.510
Klimaat en Energie	€	440.465	€	455.342	€	317.474
Duurzame Bedrijvigheid	€	168.633	€	110.912	€	177.447
Communicatie en Netwerken	€	133.679	€	103.502	€	109.760
	€	954.179	€	903.619	€	844.191

In bijlage 1 is de controleverklaring van de accountant opgenomen.

2. Groene Ruimte

Extern Overleg

Er is overleg gevoerd met de andere natuur- en milieufederaties over ontwikkelingen in de ruimtelijke ordening, met name over de nieuwe Omgevingswet en 'energielandschappen', de inpassing van wind- en zonne-energie in het landschap. Ook is er overleg gevoerd met andere organisaties zoals LTO en agrarische natuurcollectieven.

Ook in 2018 verzorgde de NMG weer de bestuurlijke en beleidsmatige afstemming met de terreinbeherende organisaties, Landschapsbeheer Groningen en het IVN. In totaal ging het in 2018 om 2 bestuurlijke en 4 beleidsmatige overleggen en daarnaast nog eens twee gecombineerde overleggen (bestuurlijk en beleidsmatig). Besproken werden onder andere: Toestand Natuur, convenant landschap, Natuurinclusieve Landbouw, Groeningen, ontsnippering A28 en A7, Deltaplan Biodiversiteit, Speerpunt bos en hout, Nationaal Programma Groningen, verkiezingen Provinciale Staten en de stilstandsvoorziening windmolens bij Eemshaven. En we verzorgden een gezamenlijk geluid op de toogdag voor Groninger gemeenten met presentaties en een boekje.

Actualiteiten

Verschillende actuele ontwikkelingen vroegen weer onze aandacht. In 2018 riepen – niet voor het eerst - bijvoorbeeld nieuwe megastallen veel vragen op bij omwonenden en de bij ons aangesloten organisaties. Wij kregen vragen over zonneparken en windparken in het landelijk gebied. Verder hebben wij actief meegedacht over activiteiten en beleid in het kader van energietransitie, klimaatadaptatie en vergroening van het stedelijk gebied. Ook de vislood-discussie (vislood zorgt voor waterverontreiniging, maar kan ook door ander materiaal worden vervangen) vroeg onze aandacht.

De afstand tussen boer en burger is groot. Tijdens inspiratiefestival Let's Gro in de stad Groningen organiseerde de NMG samen met educatiebedrijf Koe en Jij een filmvertoning en een paneldiscussie waarin consumenten hun prangende vragen op het gebied van landbouw aan een aantal akkerbouwers en veehouders konden stellen. De avond was een succes en er waren zo'n twintig mensen aanwezig.

Coördinatie natuurorganisaties

De NMG heeft de inbreng van de natuurorganisaties op de toogdag van de Vereniging van Groninger Gemeenten (VGG) gecoördineerd. Op die dag is bij ambtenaren, raadsleden en bestuurders van Groninger gemeenten aandacht gevraagd voor actuele groene thema's zoals klimaatadaptatie, energietransitie, biodiversiteit en landschap. Op de dag zelf zijn we het gesprek aangegaan met de gemeenten over hoe deze vraagstukken in de toekomst groen en duurzaam opgepakt kunnen worden. De aanbevelingen zijn ook in de vorm van een publicatie verspreid onder alle Groninger gemeenten.

Netwerkversterking Groene Ruimte

Begin 2018 werd een mini-symposium georganiseerd voor onze achterban en netwerk met als thema transitie. Tijdens het symposium gingen we onder andere in op de transitie van de landbouw en de organisatie van het transitieproces. De NMG heeft via nieuwsberichten en mailings haar achterban geïnformeerd over nieuwe ontwikkelingen op het gebied van de energietransitie en de effecten hiervan op natuur en landschap. En over de mogelijkheden om nieuwe parken beter in te passen.

Ruimtelijk ordeningsbeleid

Nog steeds worden het fraaie Groninger landschap en de natuurwaarden bedreigd door schaalvergroting in de landbouw. Met name megastallen (als het om koeien gaat meer dan 1000 koeien) roepen bij de bij ons aangesloten organisaties veel weerstand op. Ook dit jaar hebben wij deze organisaties gesteund. Soms met succes. Zo werd voorkomen dat een boer, die al voor 2000 gestopt was met de pluimveehouderij, zijn stal opnieuw voor het houden van pluimvee in gebruik nam op grond van zijn oude vergunningen.

Ook maakten wij bezwaar tegen een nieuwe kleinschalige camping in Onstwedde, waarbij kampeervoorzieningen zouden worden gerealiseerd op grond die door de Provincie is aangewezen ten behoeve van het Natuur Netwerk Nederland (NNN, voorheen EHS). Organisaties uit onze achterban vroegen weer onze aandacht voor nieuwe uitbreidingsplannen van camping Wedderbergen ten koste van een oevergebied, aangewezen ten behoeve van het NNN.

Landbouwbeleid en activiteiten

De provincie Groningen heeft het voortouw genomen voor een Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw voor de drie noordelijke provincies. We onderhielden hierover contact met de landbouwambtenaren en denken mee. We participeerden ook in het netwerk Natuurinclusieve Landbouw. Met de Provincie is in een aantal sessies meegedacht over hoe de initiatieven rond Natuurinclusieve Landbouw te communiceren in de provincie. Aan de zijlijn hebben we meegekeken met de ontwikkeling van het Actieplan Weidevogels Groningen. De Toestand van Natuur en Landschap in Groningen was aanleiding om mee te denken over resultaten, achterliggende oorzaken en mogelijke oplossingen binnen het bestaande beleid. Daarnaast leverden we input voor de resterende sessies over biodiversiteit in de landbouw in de Drentse en Groningse Veenkoloniën.

Beleid en activiteiten Groene Ruimte

Rondom de gemeenteraadsverkiezingen en het opstellen van collegeakkoorden is aandacht gevraagd bij alle deelnemende politieke partijen voor thema's rondom klimaatadaptatie, ecologisch groenbeheer, natuurinclusieve landbouw en het behouden van waardevolle landschappen.

In 2018 is samen met de noordelijke energiekeopels en Energie VanOns het Manifest Zonneparken opgesteld door de NMG en andere noordelijke milieufederaties. De NMG en de mede-manifestpartners constateren dat grote zonneparken in opkomst zijn en noodzakelijk zijn voor de energietransitie. Tegelijkertijd stellen zij dat het proces tot realisatie van deze parken beter kan en moet. Ze vinden dat er op dit moment bij de realisatie van de parken onvoldoende rekening gehouden wordt met omwonenden, natuur en landschap. De organisaties roepen overheden en ontwikkelaars op om samen met hen werk te maken van zonneparken die wel van en voor de omgeving zijn. Het manifest is zeer goed ontvangen en heeft geleid tot gesprekken met projectontwikkelaars en gemeenten. In deze gesprekken is ook gekeken naar hoe zonneparken van meerwaarde kunnen zijn voor biodiversiteit en landschap. De NMG heeft bij 4 gemeenten meegedacht over het nieuwe beleid voor duurzame energie en daar ook aandacht gevraagd voor de inpassing in het landschap en de effecten op de biodiversiteit. In deze gesprekken is ook meegedacht over oplossingen en over voorwaarden die gesteld kunnen worden voor de juiste inpassing van nieuwe ontwikkelingen. Vanuit de NMG is meegedacht over (nieuw) provinciaal beleid voor wind- en zonneparken en hoe het beste voorwaarden gesteld kunnen worden voor de inpassing in het landschap en de effecten op de natuur.

In een aantal sessies en daarnaast schriftelijk is in het voorjaar input geleverd voor de Beleidsnotitie Flora en Fauna. Samen met Landschapsbeheer Groningen werkten we aan een project voor ecologisch bermbeheer. We zijn bij verschillende bijeenkomsten geweest om input te leveren zoals over Groeningen, boerenerven, tuinen in het Westerkwartier en het Landschapsbeleidsplan Westerkwartier.

Tour du Boer: veldwerk

In de zomer van 2018 zijn Het Groningse Agrarische Jongeren Kontakt (GrAJK) en de Natuur en Milieufederatie Groningen (NMG) door de provincie getrokken met een schafteek om in vijf verschillende gebieden een breed palet van activiteiten te organiseren omtrent natuurinclusieve landbouw. Door de krachten te bundelen spraken beide organisaties hun eigen netwerk en achterban aan, en verder iedereen die geïnteresseerd is. Deze samenwerking is uniek, wat ons betreft een voorbeeld van hoe landbouw- en natuurorganisaties samen moeten werken. Er ging veel (meer dan gepland) tijd zitten in de voorbereiding en het organiseren van de activiteiten.

We hebben met de activiteiten honderden mensen bereikt en via (sociale) media en mond op mond reclame een groot bereik gecreëerd, zowel binnen als buiten de provincie Groningen. Onder andere de verschuiving in het oogstseizoen door de droogte maakte het soms lastig om genoeg mensen naar de geplande activiteiten te krijgen, maar met kleinere gezelschappen bleken de dialogen vaak vruchtbaarder. Over de opzet van Tour du Boer zijn de partners tevreden, maar de kwantitatieve ambities waren soms iets te hoog gegrepen. Activiteiten hadden veel concurrentie, soms zelfs van elkaar. Dit project is geëvalueerd met de Provincie en over de fietstocht waar het project in 2017 mee is begonnen is in 2018 een rijk geïllustreerd magazine gemaakt, dat is verspreid onder Statenleden en het netwerk.

Nacht van de Nacht 2018

Op zaterdag 27 oktober 2018 organiseerde de NMG de veertiende Nacht van de Nacht om aandacht te vragen voor het belang van duisternis. Ruim 1.000 Groningers genoten op diverse locaties van ruim 20 verschillende activiteiten, variërend van een lezing over nachtdieren en sterrenkijken tot nachtelijke wandel-, fiets- en vaartochten. Ook bedrijven en gemeenten gaven gehoor aan onze oproep om de lichten te doven en activiteiten te organiseren tijdens de Nacht. Diverse 'landmarks' in de stad Groningen zoals de Martinitoren, de Der Aa-kerk, het stadhuis en het provinciehuis waren in de nacht van zaterdag op zondag in duister gehuld.

De Nacht van de Nacht heeft meermalen aandacht gekregen in zowel regionale als lokale media. Daarnaast heeft een aantal gemeenten de Nacht actief gecommuniceerd naar hun inwoners. Steeds meer bedrijven en gemeenten nemen structurele maatregelen tegen onnodige en hinderlijke verlichting, waardoor het effect niet beperkt blijft tot een enkele nacht. Hiermee zijn de doelstellingen in 2018 opnieuw gehaald. Financiering vanuit de landelijke natuur en milieufederaties is achterwege gebleven, maar vanwege het grote belang heeft de NMG ervoor gekozen om de coördinatie van deze activiteit uit eigen middelen te financieren.

Overleg stadsnatuur gemeente Groningen

De NMG coördineerde het overleg tussen de gemeente Groningen en stadse groene organisaties. De deelnemers konden inbreng leveren op gemeentelijke strategie en elkaar informeren over nieuwe ontwikkelingen. Thema's die in 2018 onder andere voorbij kwamen waren de ontwikkelingen in het groenbeleid van de gemeente Groningen, grootschalige kap, de gemeentelijke herindeling, grote stedenbouwkundige ontwikkelingen zoals het Suikerunieterrein, natuur- en duurzaamheidseducatie in het Stadspark, tiny forests, essentaksterfte en de energieopgave van de gemeente Groningen. Voor de Aanpak Ring West hebben we een aparte participatiesessie voor groene partijen georganiseerd. Het overleg is uitgebreid geëvalueerd en de vorm is wat aangepast. Na de gemeentelijke herindeling zijn Staatsbosbeheer en Avifauna toegevoegd aan het overleg. Er is een sessie geweest over het groenbeheer met de leden van het overleg en wethouder Gijsbertsen, met aansluitend een excursie nabij Karding gericht op het initiatief Kardingsetz.

Werkplaats Voedselbossen

In 2018 zijn we samen met onze collega's in Friesland en Drenthe gestart met de Werkplaats Voedselbossen Noord-Nederland, een Community of Practice (CoP) gericht op voedselbossen. Een CoP is een groep mensen met een gemeenschappelijk belang of passie. Een CoP is een open en experimentele leeromgeving waar deelnemers analyses delen, elkaar informeren en adviseren en nieuwe praktijken ontwikkelen. Vooraf is niet bekend waar je uitkomt. De Werkplaats Voedselbossen bestaat uit mensen die geïnteresseerd zijn om een voedselbos op te starten of al aan de slag zijn gegaan met de aanleg. Er deden 25 personen actief mee aan de CoP en gezamenlijk zijn zij bezig met het ontwikkelen van 18 hectare voedselbos. We organiseerden in totaal zes bijeenkomsten inclusief een excursie naar het langstlopende voedselbos van Wouter van Eck in Nijmegen. De 25 deelnemers waren alle keren present. Van elke bijeenkomst werd een uitgebreid verslag geschreven dat door de federaties via diverse kanalen werd verspreid.

Meet & Eats: samenwerking met de makelaars Jong Leren Eten

Verduurzaming van ons voedselsysteem is een grote opgave waarbij veel partijen betrokken zijn. Het gaat om de verduurzaming van de productie, maar ook om de consumptie en de gehele keten daartussen. In deze keten hebben boeren, de levensmiddelenindustrie, supermarkten en veel andere partijen een rol. Door het organiseren van een reeks Meet & Eats zijn we in 2017 het gesprek aangegaan met betrekking tot thema's als de eiwittransitie, lokale ketens en voedselverspilling. In 2018 is hier een vervolg aan gegeven door samen te werken met de makelaars Jong Leren Eten. Jong Leren Eten wil in de periode 2017 t/m 2020 meer kinderen en jongeren structureel in aanraking laten komen met informatie en activiteiten over voedsel. Met als uiteindelijk doel dat kinderen en jongeren leren om gezonde én duurzame keuzes te maken. In het kader daarvan hebben we in 2018 Meet & Eats over voedsel educatie georganiseerd in vijf regio's, namelijk DAL (Delfzijl, Appingedam, Loppersum), Oldambt, Westerwolde, Westerkwartier en Midden-Groningen. We nodigden per bijeenkomst lokale stakeholders uit, namelijk scholen, kinderopvang en lokale educatie aanbieders (boeren). Alle bijeenkomsten waren succesvol met zo'n 10 tot 30 deelnemers per keer, behalve die in Oldambt die niet doorging wegens te weinig animo. Daarnaast hebben we in gezamenlijkheid (met de Natuur en Milieufederatie Drenthe, de Friese Milieufederatie en de Makelaars Jong Leren Eten van de drie noordelijke provincies) op

Wereldvoedseldag (16 oktober) een inspiratiebijeenkomst voor voedselbeleid in Noord-Nederland georganiseerd. Hier kwamen ruim 100 bezoekers op af en gaven we een platform aan Lucas Simons die het publiek meenam in de leer van transities, en voedseltransitie in het bijzonder.

Eetbare Stad Groningen

2018 was het tiende jaar van activiteiten rond het project Eetbare Stad in de stad Groningen. In 2009 is het concept van de eetbare stad door de NMG ontwikkeld en samen met de gemeente Groningen uitgerold. Intussen wordt het idee door Stadgers en in de gemeentelijke organisatie enthousiast ontvangen en breed geïmplementeerd. De afgelopen jaren zijn meer dan 50 kleine en grote participatieprojecten ontstaan. Sinds 2014 richten we ons primair op het versterken van het Netwerk en Platform Eetbare Stad Groningen.

Om het netwerk te ondersteunen zijn een aantal nieuwsbrieven verstuurd en flyers verspreid. De Facebookpagina is ook nog steeds zeer actief. De Facebook community heeft inmiddels 1164 volgers, ten opzichte van 2016 is het aantal volgers met 223 toegenomen. Daarnaast zijn in 2018 wederom een aantal activiteiten georganiseerd zoals de Noordelijke Zadenmarkt in maart 2018. Een kleine 1.000 tuin- en groenliefhebbers verzamelden zich bij ontmoetingscentrum EdanZ in Groningen voor een rijke variatie aan zaden, knollen, wortel, fruitbomen en -struiken. Daarnaast was gedeputeerde Staghoutwerf aanwezig als panellid en ondertekende hij een intentieverklaring voor de Green Deal Voedselbossen. Het door ons georganiseerde Appelfeest trok op zondagmiddag 14 oktober op ruim 500 bezoekers, die zich uitstekend vermaakten op de uitgebreide streekmarkt met kramen vol lekkers en informatie kregen over voedselverspilling, duurzame energie en ecologisch tuinieren. De grote mobiele appelpersfabriek van De Sappers had aan einde van de dag maar liefst 3000 kilo appelsap geperst. De tweede Heel Groningen Bakt...Appeltaart trok dit jaar 10 deelnemers.

Stimuleren gemeentelijk beleid voedselverspilling

In de beleidsuren Groene Ruimte waren uren opgenomen om gemeenten te stimuleren om voedselverspilling binnen de gemeentelijke organisatie tegen te gaan. Er zijn in 2018 verschillende gesprekken gevoerd met een aantal gemeenten, zoals Haren, Midden-Groningen en Zuidhorn en ook met de Provincie Groningen. Bij de gemeenten Haren en Midden-Groningen bleek geen verspilling te zijn, de gemeente Zuidhorn had op dat moment geen plek voor deze pilot in verband de herindeling en de Provincie Groningen ondernam al actie binnen de organisatie om verspilling terug te dringen. Bij andere gemeenten konden we geen geschikte ingang vinden om met het project van start te gaan. Omdat er geen gemeente is gevonden die we hiermee konden ondersteunen is het project uiteindelijk niet goed van de grond gekomen.

3. Klimaat en Energie

In 2018 is de urgentie voor goede inpassing van duurzame energie met draagvlak en participatie nog belangrijker geworden. In het concept klimaatakkoord is een streven naar 50% eigenaarschap opgeschreven voor de omgeving in energieprojecten. De NMG vindt dit ook belangrijk naast de ecologische inpassing. We hebben dit jaar dan ook veel met gemeenten gesproken om dit in hun nieuwe beleid mee te nemen. Verder hebben we gezamenlijk met partners een manifest opgesteld dat overheden een handreiking geeft om beleid anders op te stellen, zodat zij een goed proces met hun burgers kan doorlopen.

Daarnaast is Bronnen VanOns opgericht waarmee de coöperatieve beweging en de overheden de 50% eigenaarschap in energieparken kunnen verwezenlijken. In 2018 is duidelijk geworden dat het netwerk van Enexis nog niet berekend is op alle komende energieprojecten. Het zal een uitdaging worden om de juiste balans te vinden. Er zal meer ontwikkeling moeten plaatsvinden in het balanceren van het netwerk en in opslag van energie.

Klimaat- en energiebeleid

Om nieuwe duurzame energieprojecten goed te laten verlopen, met een zorgvuldige inpassing en voldoende draagvlak vanuit de omgeving denkt en werkt de NMG actief mee aan nieuw beleid en concrete projecten. Zo zijn we in 2018 actief uitgenodigd door de gemeenten Groningen, Pekela, het Hoogeland en Loppersum om mee te denken over hun energievisie en -beleid.

Rondom de gemeenteraadsverkiezingen en het opstellen van de collegeakkoorden is bovendien aandacht gevraagd voor thema's rondom klimaatadaptatie, energiebesparing en de opwek van duurzame energie. Thema's waar juist op gemeentelijk niveau veel gedaan kan en moet worden. Daarnaast is actief meegedacht over nieuw beleid rondom grootschalige windenergie in de gemeente Groningen en hoe daarin het beste voorwaarden gesteld kunnen worden.

Ook buiten de provincie worden we regelmatig uitgenodigd om onze kennis te delen. Zo hebben we een presentatie verzorgd over de inzet van lokale energiecollectieven in de warmtetransitie tijdens een symposium van Van Gas Los in Den Haag, hebben we verschillende presentaties verzorgd tijdens het event van Hier Opgewekt en tijdens een bijeenkomst voor gemeente en Provincie Utrecht.

Klimaatakkoord

Een bijzonder onderdeel in 2018 was het proces om te komen tot een Klimaatakkoord. De NMG heeft hierin een actieve en prominente rol vervuld, zowel voor als achter de schermen.

Om te komen tot een Klimaatakkoord waren er vijf thematafels gemaakt en daaronder diverse subtafels. Hierbij hadden wij zitting in de Industrietafel Noord-Nederland, een subtafel van de Industrietafel, en namen wij deel aan de tafel Hernieuwbaar op land, een subtafel van de Elektriciteitstafel.

Daarnaast waren wij – achter de schermen - onderdeel van de Strategiegroep Industrie van de Groene Coalitie, een samenwerkingsverband van Greenpeace, Milieudefensie, Stichting Natuur en Milieu en De Natuur en Milieufederaties. Tenslotte waren wij lid van de strategiegroep van De Natuur en Milieufederaties.

Ondanks onze constructieve deelname in 2018, die veel tijd en energie heeft gekost, heeft de Groene Coalitie medio december 2018 besloten haar deelname aan het Klimaatakkoord op te schorten omdat onvoldoende rekening met haar belangen werd gehouden.

De reikwijdte van het Klimaatakkoord gaat overigens veel verder dan klimaat- en energiebeleid. Het raakt onze thema's Groene Ruimte en Duurzame Bedrijvigheid meer dan gemiddeld. Hoewel niet op deze manier administratief vastgelegd zouden onze inspanningen binnen het Klimaatakkoord ook aan deze thema's moeten worden toegerekend.

Aardbevingsdossier en Groninger Gasberaad

De NMG neemt deel aan de bijeenkomsten van het Gasberaad, de Maatschappelijke Stuurgroep en de Stuurgroep Leefbaarheid. Om goed beslagen ten ijs te komen, om de signalen uit de samenleving naar voren te brengen en om informatie uit te wisselen organiseren wij maandelijks een achterbanberaad met een afvaardiging van de partijen die zich door de NMG laten vertegenwoordigen. Het achterbanberaad denkt inhoudelijk mee en beoordeelt de stukken die op de agenda van het Groninger Gasberaad en de Maatschappelijke Stuurgroep staan. Om onze achterban zo goed mogelijk op de hoogte te houden van de ontwikkelingen in het aardbevingsdossier sturen we regelmatig een nieuwsbrief met terugkoppeling en inzet van de NMG.

De maatschappelijke organisaties zijn met uitzondering van de Groninger Bodembeweging verenigd in het Gasberaad. Het Gasberaad is een platform, bestaande uit 15 verschillende organisaties, dat de Groningse samenleving vertegenwoordigt en voor de belangen van de burgers opkomt. De NMG is een van de deelnemers. Tijdens het Gasberaad worden de stukken van de Maatschappelijke Stuurgroep besproken, worden persberichten opgesteld, standpunten ingenomen en strategieën bepaald. Samen met de Maatschappelijke Stuurgroep is dit de plek waar de NMG haar achterban vertegenwoordigt en haar standpunten op dit dossier inbrengt. Zo pleiten we al lange tijd voor een goede regeling voor asbestsanering, omdat dit zeker in het aardbevingsgebied tot grote milieuschade kan leiden. We merken echter dat de vertraging in schadeafhandeling en de versterkingsopgave alle aandacht opeisen en dit weinig ruimte biedt voor andere punten.

In de Stuurgroep Leefbaarheid worden de verschillende leefbaarheidsprogramma's van zowel de Provincie, de NAM als het MJP (van de NCG) besproken, op elkaar afgestemd en worden er keuzes gemaakt die worden voorgelegd aan de NCG. De NMG vertegenwoordigt in deze Stuurgroep het Gasberaad en Landschapsbeheer Groningen, die kartrekker is van het programma dorpsvisies en landschap. De NMG is kartrekker van het programma Lokale Energietransitie dat ook onder het leefbaarheidsprogramma valt.

In 2018 is er veel gebeurd binnen het gasdossier. Begin januari 2018 was er wederom een stevige beving bij Zeerijp. Toen kwam pijnlijk aan het licht dat er geen schadeprotocol was omdat het eerder ingestelde schadeprotocol in 2017 buiten werking was geplaatst. Hoewel hier inhoudelijke gronden voor waren was het onbegrijpelijk dat dit was gebeurd zonder dat er een alternatief beschikbaar was. Als Gasberaad hebben we dit momentum aangegrepen om versneld tot een beter schadeprotocol te komen. Eind maart 2018 nam het kabinet het besluit om versneld tot een afbouw van de gaswinning te komen. Helaas kwam snel daarna ook het bericht naar buiten dat dit voor de minister van EZK een aanleiding was om de lopende versterkingsoperatie stil te leggen en te zoeken naar een beter alternatief. Dit alternatief werd begin juli door de Mijnraad aan de minister geadviseerd, al was dit advies uiterst omstreden en niet wetenschappelijk gevalideerd. Ook bij de uitwerking van dit advies bleek dat de door de Mijnraad gedane aannames niet bleken te kloppen. Als gevolg hiervan en tot groot ongenoegen van het Gasberaad heeft de versterkingsoperatie de rest van 2018 stilgelegd.

Verder heeft de minister van EZK besloten tot een 'ontvlechting' van het gasdossier over te gaan door de afhandeling van de schade, de versterkingsoperatie en het werken aan nieuw perspectief van elkaar te scheiden. Tot medio 2018 waren deze elementen geïntegreerd bij de Nationaal Coördinator Groningen. Het Gasberaad heeft zich verzet tegen deze ontvlechting omdat de integraliteit hierdoor verloren gaat. De minister heeft deze adviezen naast zich neergelegd.

Tegelijkertijd met de ontvlechting is de formele en informele betrokkenheid van de maatschappelijke organisaties afgenomen. De minister heeft het dossier dichter naar zich toe getrokken door de bevoegdheden van de NCG in te perken en kiest meer voor 'uitleggen' dan voor de dialoog. Tot spijt van het Gasberaad constateert zij dat de gekozen oplossingsrichtingen van de minister niet effectief zijn noch op draagvlak in de regio kunnen rekenen. Een constatering die vooral nadelig uitpakt voor de inwoners van Groningen.

Hoewel er door het Gasberaad veel meer uren zijn geïnvesteerd dan in 2017 is de effectiviteit van deze inspanning gering gebleken.

Manifest Zonneparken

In 2018 hebben we gezamenlijk het 'Manifest Zonneparken Noord-Nederland' gepresenteerd. Het manifest is opgesteld door EnergieVanOns, de Natuur en Milieufederatie Drenthe, de Natuur en Milieufederatie Groningen, de Friese Milieu Federatie, de Groninger Energiekoepel, Us Kooperaasje en de Drentse Koepel Energie Initiatieven. Leg alleen nog zonneparken aan waar de lokale gemeenschap over meebeslist en waarvan de diensten aan hen ten goede komen. Dat is de boodschap van de noordelijke energiekoepels en natuur- en milieufederaties.

De NMG en de mede-manifestpartners constateren dat grote zonneparken in opkomst zijn en noodzakelijk zijn voor de energietransitie. Tegelijkertijd stellen zij dat het proces tot realisatie van deze parken beter kan en moet. Ze vinden dat er op dit moment bij de realisatie van de parken onvoldoende rekening gehouden wordt met omwonenden, natuur en landschap. De organisaties roepen overheden en ontwikkelaars op om samen met hen werk te maken van zonneparken die wel van en voor de omgeving zijn.

Het Manifest Zonneparken is goed ontvangen door gemeenten en projectontwikkelaars. Het is gepresenteerd op achterbanavonden, bij de samenwerking Ecologie en Economie in Balans en op themabijeenkomsten van de gemeenten Midden-Groningen en Pekela. Het manifest is aanleiding geweest voor gemeenten, Provincie en projectontwikkelaars om het gesprek met de NMG en andere partijen aan te gaan over wat gewenst is bij de ontwikkeling van nieuwe zonneparken. Net als bij andere inspanning geldt dat de keuze om dit binnen het thema Klimaat en energie te plaatsen arbitrair is. Het heeft net zoveel impact op de Groene ruimte.

Netwerk Klimaat en Energie

Begin 2018 werd een mini-symposium georganiseerd voor onze achterban en netwerk met als thema transitie. Tijdens het symposium gingen we onder andere in op de psychologie van de energietransitie en de organisatie van het transitieproces. De NMG heeft via nieuwsberichten en mailings haar achterban geïnformeerd over nieuwe ontwikkelingen op het gebied van de energietransitie, de effecten hiervan op de omgeving en de mogelijkheden om te participeren.

Programma Lokale EnergieTransitie (PLET)

Onder de noemer Kansrijk Groningen van de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) is het Programma Lokale Energietransitie na de zomer van 2016 in uitvoering gegaan. Samen met onze partners Grunneger Power (GP), de Groninger Energiekoepel (GrEK) en de Provincie Groningen hebben we goede afspraken gemaakt over de uitvoering van het programma. Dit alles met het doel een dekkend lokaal energienetwerk te starten. Het programma moet energie-initiatieven in de aardbevingsgemeenten helpen met het opstarten van hun eigen energiecoöperaties en bijbehorende energieprojecten (zowel opwekking als besparing). De energie-initiatieven worden ondersteund vanuit het programma. Zo is er een startsubsidie van maximaal €10.000 per initiatief om een coöperatie te beginnen. Inmiddels is het voor initiatieven buiten het aardbevingsgebied ook mogelijk om een startsubsidie aan te vragen. Deze subsidie wordt gefinancierd uit het Leefbaarheidsfonds van de Provincie Groningen. De startsubsidie kan gebruikt worden voor bijvoorbeeld notariskosten, kosten van een eerste haalbaarheidsanalyse, communicatiemiddelen, zaalhuur en dergelijke. De startsubsidie loopt tot aan het einde van het programma, tenzij de middelen eerder zijn uitgeput (door veel aanvragen). Daarnaast is er een revolverend fonds.

Onder de kapstok van het PLET vielen de volgende vijf onderwerpen:

1 Servicepunt Lokale Energie Voorwaarts

In Groningen is nog geen dekkend netwerk van lokale energie-initiatieven. Wel is er enthousiasme in de samenleving om nieuwe initiatieven te starten. De bewoners die iets willen, moeten gevonden en verder geholpen worden. Ze hebben een grote behoefte aan kennis. De initiatieven zijn erg verschillend, net als de kennis en begeleiding die nodig is. Begin 2013 hebben NMG en Groninger Dorpen het Servicepunt Lokale Energie Voorwaarts (LEV) opgericht. Dit onafhankelijke eerste aanspreekpunt voor lokale energie-initiatieven is een uitstekend platform voor nieuwe initiatieven.

Ook in 2018 heeft het Servicepunt LEV veel eerstelijnsvragen beantwoord. Het Servicepunt LEV heeft de initiatieven onder meer geholpen met het aanvragen van subsidies. Daarnaast is er vaak behoefte aan inhoudelijke informatie en aan inzicht in de mogelijke processtappen. We helpen de initiatieven met het organiseren van bewonersavonden (en geven daar presentaties) en met het opzetten van een coöperatie. Verder hebben we coöperaties geholpen met de zichtbaarheid in de media. Een eenvoudig voorbeeld zijn de grote bedrukte cheques die een wethouder of gedeputeerde kan uitreiken aan de beginnende coöperatie. We zien ook dat bestaande coöperaties een groei doormaken en aan hun tweede project beginnen. Dit betekent dat we ook al meer 'ervaren' coöperaties helpen met hun vragen. Deze zijn soms complexer dan de eerstelijnsvraagstukken. In 2018 hebben we ons extra ingezet om gemeenten bewust te maken van de coöperatieve beweging. Ook hebben we benadrukt hoe belangrijk eigenaarschap is in energieprojecten (het streven is 50 procent lokaal eigenaarschap, de ambitie uit het concept-Klimaatakkoord) en wat gemeenten hierin kunnen betekenen. Dit heeft in de gemeente Delfzijl (met hulp van de Provincie en gemeente) geresulteerd in een project waarin de coöperatieve beweging gelijkwaardig mee kan doen. Verder proberen we in de toekomstige fusiegemeente van Delfzijl, Appingedam en Loppersum toe te werken naar een gebiedscoöperatie die kan profiteren van dit energieproject. Ook is veel inzet gepleegd om de samenwerking met de partners goed

van de grond te krijgen. Dit heeft geleid tot oprichting van Bronnen VanOns, een coöperatieve ontwikkelaar die de lokale partijen bijstaat in grootschalige energietrajecten.

Mijlpalen:

- Met elf gemeenten hebben we één of meerdere afspraken gemaakt. Dat varieert van presentaties geven, enthousiasmeren voor en bewustmaken over de coöperatieve beweging tot het informeren over het Programma Lokale Energietransitie. Los van dit programma heeft ook het Manifest Zonneparken Noord-Nederland ervoor gezorgd dat we vaker het gesprek met de gemeente konden voeren over lokale participatie. Gemeenten nemen met ons contact op, omdat ze graag willen weten hoe ze deze beweging kunnen steunen. Daarnaast kunnen gemeenten initiatieven naar ons doorverwijzen. Ook zijn de gemeenten meer voorbereid op eventuele gesprekken met commerciële projectontwikkelaars en weten ze ons te vinden om te sparren over de ruimte die ze kunnen claimen voor lokale betrokkenheid en participatie in deze plannen. Het is dan ook veelvuldig gebeurd dat wij door gemeenten of lokale partijen gevraagd worden om mee te denken bij grootschalige energieprojecten.
- Het Servicepunt LEV heeft in 2018 veertien coöperaties van informatie voorzien. Soms leidde dit ertoe dat ze doorschoven naar actielijn 2 en meteen een subsidieaanvraag konden doen. Soms was het contact vooral oriënterend en was het afwachten of er iets loskwam. Daarnaast hebben wij zelf ook 8 initiatieven begeleid in de uitvoering van hun projecten. Intussen hebben zich weer een aantal startende initiatieven gemeld.
- Op circa acht bewonersavonden zijn presentaties gegeven om het programma onder de aandacht te brengen en bewoners te enthousiasmeren. Dit heeft gezorgd voor bewustwording en leidt mogelijk tot meer nieuwe initiatieven. Het is moeilijk om dit te meten, omdat er meestal wat tijd verstrijkt voordat een initiatief concreet wordt. Meestal geeft NMG presentaties op bewonersavonden, soms haken we aan bij bestaande overleggen.
- Er is gezamenlijk een excursie georganiseerd voor Provinciale Statenleden. Zij kregen eerst een presentatie over de coöperatieve beweging en hebben daarna voorbeeldprojecten in Garnwerd en Vierverlaten bezocht.
- Oprichting Greenpower Delfzijl
- In november 2018 hebben GrEK en NMG namens de coöperatieve sector hun handtekening gezet onder een intentieovereenkomst, gericht op het duurzaam uitvoeren van de verdubbeling van de N33.
- Samen met de PLET-partners is het event 'Energie Van Ons' georganiseerd. Het netwerk van energiecollectieven en gemeenten werd uitgenodigd om workshops te volgen over diverse onderwerpen.

2 Startsubsidie voor lokale energie-initiatieven

In de oprichtingsfase hebben de energie-initiatieven nog geen of nauwelijks middelen om stappen te ondernemen. Om daadwerkelijk projecten te laten slagen en initiatieven te laten uitgroeien tot professionele organisaties, zijn middelen nodig. Bij het nemen van de eerste stappen valt te denken aan het opzetten van een coöperatie, het doen van een haalbaarheidsonderzoek, het aanvragen van vergunningen en het organiseren van een bijeenkomst voor het verkrijgen van draagvlak onder de inwoners. Om de subsidieaanvragen goed te kunnen beoordelen, is een toetsingscommissie samengesteld. De toetsingscommissie bestaat uit de Provincie Groningen, Rijksuniversiteit Groningen, Rabobank en afgevaardigden uit de kring rond het Programma Lokale Energietransitie. De commissie toetst de aanvragen aan de vooraf gestelde voorwaarden voldoen. Het format van het plan van aanpak voor initiatiefnemers om een subsidie aan te vragen, is in 2018 aangescherpt op basis van nieuwe ervaringen.

In 2018 zijn vijftien aanvragen gedaan, tegen twintig in 2017. Vijf subsidieaanvragen zijn door de werkgroep afgewezen, omdat deze niet voldeden aan een of meerdere voorwaarden van de subsidieregeling. Met deze initiatieven is contact opgenomen. We hebben actief doorverwezen naar andere subsidiemogelijkheden of organisaties die mogelijk iets voor hen kunnen betekenen. Met zeven initiatieven hebben we vooraf contact gehad om de aanvraag door te spreken. Dit heeft geleid tot een scherpere aanvraag. Opvallend is dat in 2018 het merendeel van de aanvragen een vervolgaanvraag is. Het gaat dus om energie-initiatieven die al eerder een aanvraag hebben ingediend en voor de volgende stap in hun project een aanvullend startbudget nodig hebben. De meeste aanvragen zijn gedaan in de eerste helft van 2018. Oorzaak is de onduidelijkheid rond de salderingsregeling rond de zomer – het punt van de verlaging van de energiebelasting op elektriciteit. Hierdoor is de businesscase voor een postcoderoos voor de

lange termijn heel onzeker geworden. Alle initiatieven die startsubsidie toegekend hebben gekregen, hebben een grootformaat cheque ontvangen. Hiervan is door henzelf een foto gemaakt. Deze foto's zijn geplaatst op de website en verspreid via het Twitteraccount van het Servicepunt, NCG, Provincie en Groninger Dorpen. In 2017 werd er maandelijks vergaderd. Na de evaluatie van de subsidieregeling in 2017 is bepaald een lagere frequentie aan te houden. In 2018 is de commissie vier keer bijeen geweest en is veel per mail afgehandeld. De deadlines voor het indienen van aanvragen zijn losgelaten. Aanvragen komen continu binnen, maar niet (meer) in grote hoeveelheden. De aanvragen worden kwalitatief steeds beter. Dit heeft mede te maken met het format voor het plan van aanpak met uitgangspunten en met de werksessie 'Subsidie aanvragen' die GrEK organiseert. Het risico kan zijn dat aanvragen te veel een invuloefening gaat worden en initiatiefnemers te weinig nadenken over hun plan. Prettig is niettemin dat bijna alle aanvragers van tevoren al contact hebben gehad met de GrEK of de NMG. De startsubsidie is vaak al bekend als we bij nieuwe energie-initiatieven aan tafel zitten. Alle betrokken partijen hebben het idee dat we hierover niet extra hoeven te communiceren.

3 Deelname energieonderzoek

Drie energie-initiatieven (Kantens, Appingedam en Loppersum) hebben deelgenomen aan het onderzoek van de Hanzehogeschool naar koppelkansen. Onderzocht is wat de rol van initiatieven kan zijn bij het realiseren van de energietransitie in het aardbevingsgebied. Bijzondere aandacht was er voor de combinatie van het versterken van de woning en het verduurzamen van de warmtevoorziening. Het rapport is op te vragen bij de NMG.

4 Leefbaarheidssubsidie

De Provincie stelt subsidies voor de leefbaarheid beschikbaar. Hier kunnen ook energie-initiatieven buiten het aardbevingsgebied gebruik van maken. Samen met de Provincie is besloten aanvragen van deze groep via de toetsingscommissie van onze startsubsidie te laten verlopen, zodat alle aanvragen gelijk beoordeeld worden. Ook houden we zo een goed totaaloverzicht van lokale energie initiatieven in de provincie. Dit is een voortgezette afspraak die per 1 januari 2017 is gemaakt. Opvallend is dat in 2018 aanzienlijk meer aanvragen zijn binnengekomen vanuit het buitengebied dan in 2017.

5 Oprichting Bronnen VanOns

Oprichting van Bronnen VanOns, een coöperatieve ontwikkelaar die de lokale partijen bijstaat in grootschalige energietrajecten. Dit is nu een samenwerking tussen GrEK, GP, de Drentse Koepel Energie-initiatieven, Energiecoöperatie Noordseveld en de NMG.

Opstart Windplatform Groningen

In 2018 zijn er weer interne en externe gesprekken gevoerd om het windplatform (opnieuw) te starten. Aanleiding was de maatschappelijke tender wind van de Provincie. Hier wordt ruimte geboden voor een verkenning rondom de stad Groningen. Op verzoek van de Gemeente Groningen is er voor gekozen om dit proces te temporiseren.

Klankbordgroepen Oudeschip en Geefsweer

In 2018 waren wij voorzitter van deze klankbordgroepen. Doel van de klankbordgroep is een goede informatievoorziening naar de bewoners toe en komen tot een opzet/verdeling van het gebiedsfonds. De NMG leidt deze vergaderingen en probeert met bewoners en Provincie deze beide fondsen vorm te geven.

CleanCampagne

Met de CleanCampagne helpen we bedrijven inzicht te krijgen in hun energiehuishouding en geven we advies over te nemen energiemaatregelen. Hierbij voldoen ze minimaal aan het wettelijk verplichte, maar stimuleren we ze een stapje extra te zetten. Dit advies wordt uitgevoerd door Cleanadviseurs vanuit vijf deskundige adviesbureaus. Ervaring van koplopers delen we om andere ondernemers te inspireren.

Vijf gemeenten namen in 2018 deel aan de CleanCampagne. Met andere gemeenten lopen gesprekken om alsnog aan te haken. Gemeenten zien de campagne als positief aanbod aan hun bedrijven om ze te ondersteunen en niet meteen met toezicht op de stoep te staan.

Het eerste half jaar is gebruikt om het proces achter de schermen op te tuigen: een goede afstemming met het bevoegd gezag, ontwikkeling van de folder en de website, afstemming met en tussen de Cleanadviseurs, etcetera. Vooral het eerste, de afstemming met het bevoegd gezag, is een belangrijke gebleken. We willen voorkomen dat bedrijven dubbel benaderd worden, maar ook dat ze tijd gaan rekken. Het proces blijven we gedurende de uitvoering aanscherpen.

Eind september hebben we in samenwerking met Energy Valley Topclub de kick off van de CleanCampagne georganiseerd in de EnergyBarn.

We merken dat we vooral nog in de informatie- en bewustwordingsfase zitten. Bedrijven zijn niet tot weinig bezig met energiebesparing. Eerste stap van de campagne was dan ook bedrijven te informeren over de energiebesparingsverplichting. De Cleanadviseurs hebben afgelopen jaar 140 bedrijven gebeld om ze te informeren en ondersteuning aan te bieden vanuit de CleanCampagne. In 2018 hebben 14 bedrijven zich aangemeld.

In 2019 zetten we de werkzaamheden van de CleanCampagne voort. We gaan ook in andere gemeenten aan de slag. We blijven de samenwerking zoeken met andere partijen om bedrijven te informeren en in beweging te krijgen. Er liggen ideeën om een soort energieloket voor bedrijven te lanceren, zodat we ze ook gericht verder kunnen helpen wanneer het plan van aanpak gereed is.

Biomassa

De NMG heeft raadsleden van de gemeente Groningen en Statenleden van de provincie geïnformeerd over de discussie die speelt rondom de inzet van biomassa in de energietransitie. Dit heeft er in de Staten toe geleid dat er een motie is aangenomen dat er verder onderzocht moet worden hoeveel duurzame biomassa er beschikbaar is voor Groningen en hoeveel daarvan ingezet kan worden voor de productie van energie. Omdat er juist op het thema biomassa al een overvloed aan standpunten en meningen is, is voor een andere koers gekozen: samen met industrie, kennisinstellingen en natuurorganisaties willen we werken aan joint fact finding rondom het thema biomassa. Om te komen tot gezamenlijke conclusies over de (on)mogelijkheden van toepassing van biomassa in de energietransitie. Hiertoe is in 2018 een eerste stap in deze samenwerking gezet.

Energieloket

De NMG is partner in het Energieloket Groningen van de Groninger gemeenten in samenwerking met de Provincie Groningen. Het consortium achter het Energieloket is in 2018 vier maal bijeen geweest. De NMG heeft deze overleggen voorgezeten. Binnen het consortium voeren wij de offline campagnes uit. In 2018 hebben we in samenwerking met lokale energieloketcollectieven in 6 wijken/dorpen activiteiten georganiseerd. We hebben daarmee zo'n 2.500 huishoudens bereikt. We hebben in deze dorpen warmtecamera-acties uitgevoerd en energiemarkten georganiseerd. Ongeveer drie weken na de campagne was het resultaat: 11 uitgebrachte offertes, 3 uitgevoerde maatregelen en 15 advies-/offertegesprekken. In 2019 organiseren we een vervolg op de campagne. Hierbij richten we ons op aardgasvrij wonen, aangezien dit een thema was dat in vragen en opmerkingen van bezoekers veelvuldig terugkwam.

4. Duurzame Bedrijvigheid

Ruimtelijke en economische ontwikkelingen rond het Eems-Dollardestuarium en aan de rand van de Waddenzee kunnen grote invloed hebben op de natuurwaarden. De NMG blijft de ontwikkelingen in en rond de Eemshaven en Delfzijl dan ook kritisch volgen.

Ook in 2018 was een belangrijk deel van de activiteiten binnen dit werkveld gericht op de Eemshaven en Delfzijl. Vanwege de concentratie van energiebedrijven en zware (chemische) industrie in de Eemsdelta is hier veel milieuwinst te boeken.

Binnen dit werkveld werd deel genomen aan het Groninger Gasberaad en aan het genereren van kennis over de gaswinning en de aardbevingen die daar in Groningen het gevolg van zijn. Sinds 2012 vonden een aantal sterke aardbevingen plaats met aanzienlijke schade aan woningen in een groot aantal gemeenten in de provincie Groningen. Belangrijke knelpunten in het Gasberaad vormen nog steeds de afhandeling van schade en de versterkingsoperatie. Het Gasberaad is, mede met hulp van de NMG, in beroep gegaan tegen het laatste gaswinningsbesluit van de minister. Daarnaast zetten wij ons in voor economische versterking en verduurzaming van het gaswinningsgebied.

Extern overleg

In 2018 zijn verschillende gesprekken gevoerd met belanghebbenden en stakeholders uit de Eemshaven en Delfzijl. De NMG heeft, op verzoek van Groningen Seaports (GSP), deelgenomen aan de periodieke evaluatie van de Groene Havenvisie. Binnen het netwerk van het project Ecologie en Economie in Balans heeft de NMG aan verschillende overleggen en netwerkbijeenkomsten deelgenomen.

Er wordt, samen met GSP, overleg gevoerd met bedrijven die van plan zijn zich op de Eemshaven of in Oosterhorn te vestigen, waarbij onder andere aandacht wordt gevraagd voor de ecologische plus: de principe-afspraken dat wij zullen stimuleren dat bij nieuwe ontwikkelingen niet alleen de bedrijvigheid wordt versterkt, maar dat ook de ecologie hiervan kan profiteren. De bedrijven stonden hier niet negatief tegenover.

Wij zijn blij dat de Provincie heeft besloten dat nieuwe windparken moeten worden voorzien van een stilstandsvoorziening: als er veel trekvogels aankomen kunnen de windmolens tijdelijk worden stilgezet om slachtoffers te voorkomen. Ook voor de bestaande windturbines wil de Provincie een dergelijke voorziening realiseren. Dit blijkt echter in de praktijk veel moeilijker dan gedacht. De Provincie wilde daarvoor een vogelradar installeren. Maar zo'n vogelradar kan hooguit een paar uur van tevoren signaleren dat er veel vogels aankomen, terwijl netbeheerder TenneT veel langer van tevoren een beeld moet hebben van de hoeveelheid elektriciteit die aan het net zal worden aangeboden. Dus de windturbines stilzetten aan de hand van waarnemingen met een vogelradar is in de praktijk problematisch. Er wordt gewerkt aan een oplossing.

Netwerk Duurzame Bedrijvigheid

Er is ook in 2018 overleg gevoerd met de Samenwerkende Bedrijven Eemshaven (SBE), GSP en aangesloten organisaties over ontwikkelingen in het Eems-Dollard gebied. Met name de blazers van het bedrijf ESD in Oosterhorn vormen daarbij voor ons een punt van zorg.

Wij hadden in 2018 contact met NUON, onder meer over mogelijkheden voor de productie, opslag en inzet van waterstof als opslagmedium voor schone / duurzame energie.

Ecologie en Economie in Balans

In het programma Eems Dollard 2050 werken Rijk en regio aan de ecologische verbetering van het Eemsestuarium. De rode draad is hierbij om in 2022 één miljoen ton slib uit het systeem te halen om de troebelheid van het water te verminderen. In dit programma wordt via drie sporen gewerkt: concrete uitvoeringsprojecten, aanvullend onderzoek en de nuttige toepassing van het slib uit het estuarium. Inmiddels zijn verschillende concrete projecten in uitvoering (Dubbele Dijk en Brede Groene Dijk, kleiwerf) waarvan wordt gehoopt dat ze een bijdrage zullen leveren aan slibvermindering en vermindering van de vertroebeling in het Eems-Dollard estuarium.

Voorts is er, in het kader van het gebiedsgericht milieubeleid, een onderzoek uitgevoerd naar zware metalen in het gebied. Het doel van deze verkenning was om in kaart te brengen of er voldoende informatie beschikbaar is om te concluderen of de emissies van zware metalen tot schade lijden aan het kwetsbare ecosysteem in de Waddenzee. Dit onderzoek is in 2018 afgerond met de presentatie van de studie zware metalen in het Eems-Dollard estuarium.

In voorgaande jaren zijn er met de Provincie, GSP en SBE afspraken gemaakt over een 'ecologische plus'. Deze afspraken zijn onder meer vastgelegd in de Structuurvisie Eemsmond – Delfzijl en in het bestemmingsplan voor industrieterrein Oosterhorn. Er wordt, vooral met GSP, overleg gevoerd over een nadere concretisering van deze afspraken.

Coördinatie Eemsdelta

De NMG informeert en coördineert de gezamenlijke inbreng vanuit de natuurorganisaties bij nieuwe duurzame energie ontwikkelingen. Zo dachten we mee over aanvullende maatregelen voor natuur en landschap bij concrete projecten voor zonne- en windenergie in de provincie. Dit deden we door kennis uit onze achterban op te halen en naar slimme combinaties te zoeken.

Duurzame bedrijvigheid betekent niet alleen aandacht voor milieu, maar ook voor natuur en landschap. Er vindt daarom afstemming plaats in het natuurbeschermingsoverleg, de Coalitie Wadden Natuurlijk – werkgroep Eems-Dollard en het Nederlands-Duitse platform Eems-Dollard Natuurlijk!. De NMG werkt hierbij nauw samen met onder meer de Waddenvereniging, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Stichting Wad en Het Groninger Landschap.

In deze overleggen wordt informatie uitgewisseld over industriële ontwikkelingen, de impact op de omgeving en de draagkracht van de natuur. Het doel van deze samenwerking en coördinatie is het bereiken van eenheid van standpunten. De resultaten van deze overleggen worden meegenomen in ons werk als belangenbehartiger. Op deze wijze is de NMG in staat om met overheid en bedrijfsleven op niveau mee te praten over economische ontwikkelingen in relatie tot natuur, milieu en landschap.

We zijn in beroep gegaan tegen het nieuwe bestemmingsplan voor industriegebied Oosterhorn. In overleg met de Provincie, de gemeente Delfzijl en Groningen Seaports is vervolgens afgesproken dat de NMG in het vervolg in een vroeg stadium (nog voordat vergunningen worden aangevraagd) wordt betrokken bij de vestiging van nieuwe bedrijven en uitbreiding van bestaande bedrijven. Op basis van deze afspraak hebben wij het beroep ingetrokken. Er is inmiddels, op basis van deze afspraak, overleg gevoerd met drie nieuwe bedrijven (twee in Oosterhorn en één in de Eemshaven).

Gebiedsgericht milieubeleid

Al sinds 2014 zijn GSP, SBE en de Natuur en Milieufederatie Groningen met elkaar in gesprek om te verkennen welke mogelijkheden er zijn om de emissies in de regio te verlagen. In 2017 zijn de Provincie, SBE, GSP, ODG (Omgevingsdienst Groningen), NMG en enige bedrijven en bewonersorganisaties gestart met de ontwikkeling van een geurapp (nu: luchtapp), waarmee omwonenden de gelegenheid krijgen onmiddellijk melding te doen van geurhinder. Doel is enerzijds om een beter beeld te krijgen van de feitelijke hinder, anderzijds door snelle terugkoppeling de bedrijven te stimuleren passende maatregelen te nemen om de hinder te verminderen.

Al snel diende de vraag zich aan in hoeverre geurhinder door middel van metingen valt te objectiveren. Inmiddels is hiervoor een meetnet opgesteld, waarmee gedurende 2 jaar een beperkt aantal indicator-stoffen wordt gemeten. Één bedrijf blijkt verantwoordelijk voor een belangrijk deel van de hinder. Met name omdat bij het productieproces, dat in de open lucht plaatsvindt, van tijd tot tijd 'blazers' (explosies) optreden. Met de metingen zal tevens worden getracht een beeld te krijgen van de stoffen die bij deze blazers in de lucht komen. Dit blijkt in de praktijk erg moeilijk te meten.

Klankbordgroep Milieumonitor

Ook nemen wij deel aan de Klankbordgroep Milieumonitor. De 'Milieumonitor' is een provinciale website waarmee allerlei milieu-informatie op een publieksvriendelijke wijze wordt ontsloten. Hierbij is speciale aandacht voor het Eems-Dollard gebied.

Noord-West 380 kV hoogspanningsverbinding van Eemshaven naar Vierverlaten

Ondanks het felle verzet van bewoners- en maatschappelijke organisaties, de Provincie en de acht betrokken gemeenten en een actieve lobby in de Tweede Kamer heeft de minister van EZK inmiddels

het omstreden Rijksinpassingsplan voor de 380 kV-hoogspanningsverbinding Noord-West vastgesteld. Volgens dit plan komt de hoogspanningsverbinding geheel bovengronds, dwars door het beste weidevogelgebied van Groningen, door nationaal landschap Middag-Humsterland, vlak langs en bijna over cultuurhistorisch belangrijke wierden en gebouwen. Dit is zeer schadelijk voor onze provincie. Er komt een gordijn van hoogspanningsdraden, 50 tot 70 m hoog, door het open Groningse landschap. De minister vond gedeeltelijk ondergrondse aanleg te duur. Aangezien dit Rijksinpassingsplan onder de Crisis- en Herstelwet valt, kunnen lagere overheden (Provincie en gemeenten) hiertegen niet in beroep. De NMG heeft hierover in 2018 uitgebreid overleg gevoerd met verschillende organisaties en is, namens 13 organisaties en 48 omwonenden, in beroep gegaan bij de Raad van State.

Industrietafel Noord-Nederland

Als onderdeel van het Klimaatakkoordproces is de Industrietafel Noord-Nederland opgericht. Onder voorzitterschap van Cas König zoeken de grote bedrijven in Noord-Nederland – met name in de Eemsdelta en Emmen – gezamenlijke dragers voor de CO2 reductie. Eigenlijk naar de verduurzaming in brede zin en het daarmee toekomstbestendig maken van de industrie.

Naast de grote bedrijven zaten er ook vertegenwoordigers van de Provincie en, als enige vertegenwoordiger van de Groene Coalitie, de NMG aan tafel.

Hoewel er in andere delen van het land weerstand was tegen de deelname van de vertegenwoordigers van de Groene Coalitie was er aan de Industrietafel Noord-Nederland breed draagvlak voor deelname.

Nadat het proces van het Klimaatakkoord was doorlopen, is afgesproken het overleg in stand te houden om twee redenen: het borgen van de integraliteit en de gezamenlijkheid enerzijds en anderzijds het inbrengen van andere onderwerpen die een vergelijkbare integraliteit vragen.

5. Communicatie en Netwerken

Netwerkversterking

Op verschillende terreinen heeft de NMG de samenwerking met overheden, bedrijven, kennisinstellingen en natuur- en milieuorganisaties versterkt en/of uitgebreid. Zo werken we nauw samen met de Groninger Bodembeweging en Milieudefensie in reactie op het gasbesluit van de minister van Economische Zaken en Klimaat. Dit is een jaarlijks terugkerend punt waar we gezamenlijk inzet op zullen blijven plegen. Ook onderhouden we nauw contact met landelijke natuurorganisaties, waaronder Greenpeace, Milieudefensie, Natuur & Milieu en het WNF, bij de uitvoering van het nationaal Energieakkoord en om de voortgang te bewaken.

Provinciaal blijft het aantal organisaties dat actief is op het gebied van lokale duurzame energie groeien. We hechten er veel belang aan om vanuit het Servicepunt dit netwerk te coördineren en met deze partijen zoveel mogelijk samen op te pakken. Zo werken we samen met Groninger Dorpen, Provincie Groningen, Groninger gemeenten, de Groninger Energie Koepel en Zonnepanelendelen BV om lokale energie-initiatieven nog beter van dienst te kunnen zijn. Ook op het werkveld Groene Ruimte blijven we actief de samenwerking zoeken met de natuur- en landschapsorganisaties. Met hen organiseerden we onder andere Gronings Groen 2018 voor onze gezamenlijke actieve achterban. Hierover meer onder Aangesloten organisaties.

De inhoudelijke activiteiten van de Netwerken Ruimtelijke Ordening en Milieu zijn bij de relevante beleidsterreinen besproken. Ieder netwerk kent een kerngroep met aangesloten organisaties en deskundigen die mee discussiëren over standpunten en visies van de NMG. Daarnaast kent ieder netwerk een bredere groep van geïnteresseerden die we op de hoogte houden via een netwerknieuwsbrief en uitnodigen voor themabijeenkomsten. Zodra een concreet onderwerp naar voren komt, zoals de provinciale Omgevingsvisie of de aardbevingen, organiseren we een meer select groepje als klankbord om snel mee af te kunnen stemmen. In 2018 organiseerden we twee succesvolle bijeenkomsten over natuurinclusieve landbouw en biomassa om onze visie op deze twee belangrijke onderwerpen te actualiseren.

Aangesloten organisaties

In 2018 sloot Energiecoöperatie Zevenster Zonnestroom zich aan.

Samen met Natuurmonumenten, Landschapsbeheer Groningen, Het Groninger Landschap, Staatsbosbeheer en IVN hebben we Gronings Groen 2018 georganiseerd voor achterbanorganisaties en actieve leden en vrijwilligers in ons werkveld. Gronings Groen is een terugkerend evenement dat door een van de bovengenoemde organisaties wordt georganiseerd. De dag is georganiseerd om de actieve achterban bijeen te brengen en onze band met hen te versterken. Gronings Groen 2018 is bezocht door zo'n 250 vrijwilligers uit onze achterban. Net als voorgaande edities waren de reacties van de deelnemers positief om op deze manier gelijkgezinden te treffen.

Communicatie Impactmeting

Hierbij onze impactmeting, waarin ook de resultanten zijn meegenomen van communicatie over gemeentelijke projecten, aangezien deze ook bijdragen aan de profilering in relatie tot de gegevens over 2017:

In de media	Totaal 2018
aantal (eigen) persberichten	23
aantal artikelen/items online	115
aantal artikelen print	60
aantal items op radio/tv	20

Websites	bezoekers 2018	sessies 2018	bezoekers 2017	sessies 2017
Corporate website	22710	30505	20279	27593
Campagne / projectwebsites*	10916	14301	7622	10028

*totaal van alle overige websites buiten de corporate website

informatie bijeenkomst	omschrijving	aantal bijeenkomsten 2018	aantal deelnemers 2018
Organisatie bijeenkomst	lezing, excursie, event, workshop: alleen of i.s.m.	28	3000
Deelname bijeenkomst	b.v. met spreker, stand	50	5000

6. Algemeen

Toetsing aan Werkplan 2018

In 2018 hebben we een kleine 5,5% meer uren gerealiseerd dan in de begroting 2018 was opgenomen en behoudens enkele kleine verschillen hebben we alle geplande producten geleverd. Met name de detachering bij Staatsbosbeheer (en de daarbij behorende uitbreiding van het dienstverband van de betreffende medewerker) was de oorzaak van de toename van onze uren. Dit heeft ook tot een eenmalige extra bate geleid. Financieel zijn we weer op de goede weg, doordat we het positieve resultaat van 2018 toe kunnen voegen aan onze continuïteitsreserve en we hierdoor kunnen voldoen aan de gewenste ondergrens van 20% reserve die we noodzakelijk achten om toekomstige onvoorziene tegenvallers op te kunnen vangen.

Projectontwikkeling en -begeleiding

De NMG beoogt een innovator en pionier te zijn op een aantal duurzaamheidsvraagstukken. Om onze ideeën en standpunten te onderbouwen willen wij graag (pilot)projecten of bewustwordingstrajecten ontwikkelen. Hierin gaat relatief veel tijd zitten die niet altijd wordt “terugverdiend” door een project dat op financiering van anderen kan rekenen. Enkele voorbeelden van projecten die wel zijn ontwikkeld maar niet tot financiering zijn gekomen zijn: een project over voedselbossen, enkele duurzame bedrijvigheidsprojecten, een project over terugdringing voedselverspilling en een project over veenoxidatie.

Juridische ondersteuning

Ook in 2018 zijn uren voor juridische ondersteuning gereserveerd uit de bijdrage van de Nationale Postcode Loterij. Dit om zeker te kunnen stellen dat geen enkele juridische ondersteuning wordt geboden vanuit de provinciale budgetsubsidie.

De NMG is in 2018 geen nieuwe juridische procedures gestart. Het Groninger Gasberaad, waarvan de NMG een van de partijen is, is in beroep gegaan tegen het gaswinningsbesluit van de minister van EZK. Onze juridische kennis en capaciteit hebben wij hierbij ingebracht.

Onze juridische kennis op het vlak van ruimtelijk ordening en milieu hebben wij vooral ingezet in de sfeer van advisering richting leden van de achterban, overheden en adviesbureaus. Ook hebben wij deze kennis gebruikt bij het opstellen van zienswijzen.

De doelstelling van de NMG is om, door een vroege en positieve betrokkenheid bij beleidsprocessen, minder juridische activiteiten te ontplooiën. Deze opzet lijkt steeds beter te slagen. Het aantal uren dat de NMG aan juridische activiteiten heeft besteed op het totaal aan activiteiten is gering (circa 1%).

Toetsing aan Meerjarenbeleidsplan 2016-2019

De Natuur en Milieufederatie Groningen streeft naar een verhouding tussen meerjarige subsidies en projectsubsidies van 2:1, omdat een te grote afhankelijkheid van incidentele subsidies ten koste kan gaan van de stabiliteit van de organisatie. In 2018 bedroeg de verhouding 1,2:1, waardoor we nog niet voldoen aan de gewenste verhouding.

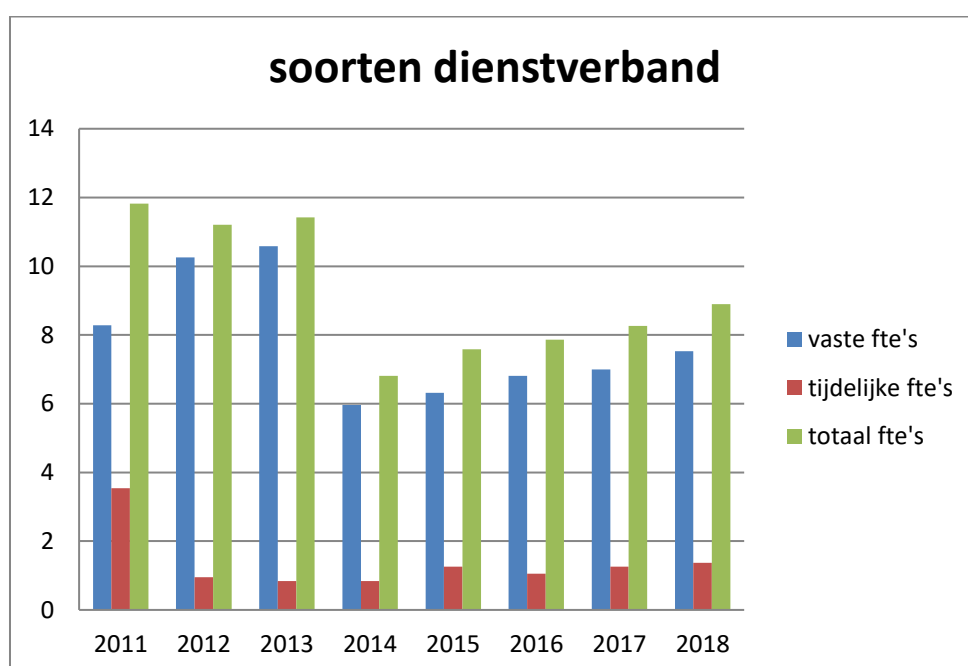
7. Ontwikkeling organisatie

7.1 Personeel

Samenstelling personeelsbestand

Per 31 december 2018 waren in totaal 11 personen in verschillende dienstverbanden werkzaam bij de Natuur en Milieufederatie Groningen (NMG):

dienst- verband	aantal personen	vrouwen	mannen	totaal aantal fte's	gemiddelde fte / persoon
vast	9	5	4	7,53	0,84
tijdelijk	2	1	1	1,37	0,68
totaal	11	6	5	8,90	0,81

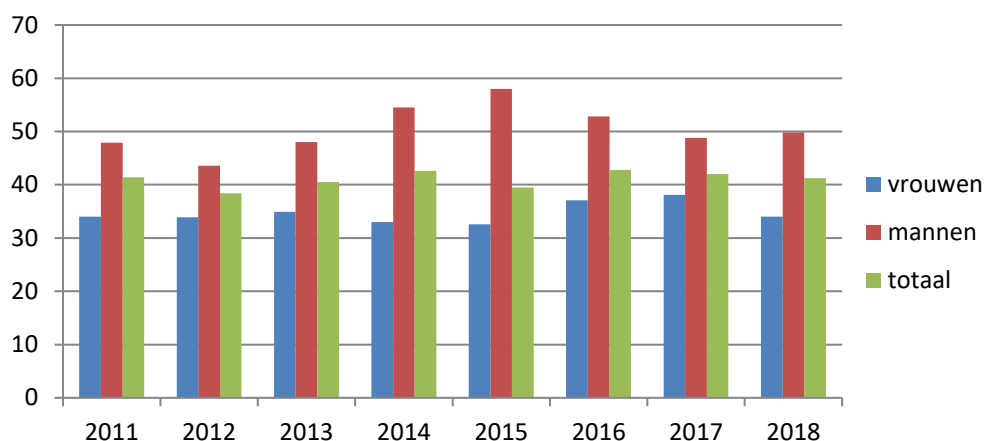

De leeftijdsopbouw van het personeelsbestand zag er per 31 december 2018 als volgt uit:

leeftijdsopbouw	vrouwen	mannen	totaal
21 t/m 30 jaar	1	0	1
31 t/m 40 jaar	3	2	5
41 t/m 50 jaar	2	1	3
51 t/m 60 jaar	0	1	1
61 t/m 65 jaar	0	1	1
gemiddelde leeftijd	34	49,8	41,2

Uit de vergelijking van bovenstaande gegevens met die van het voorgaande jaar blijkt dat het aantal medewerkers gelijk is gebleven en dat de gemiddelde leeftijd bijna 1 jaar lager is.

leeftijdsopbouw m/v

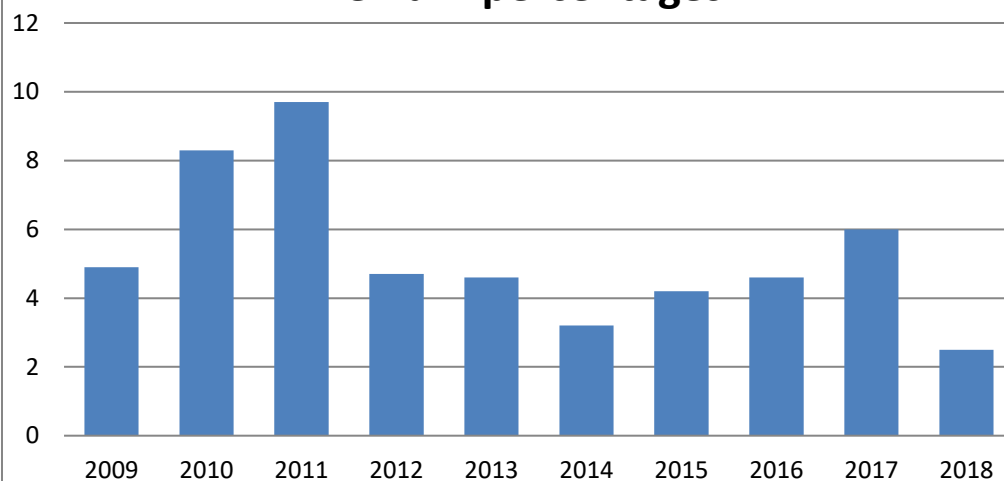

Het aantal dienstverbanden voor onbepaalde tijd bleef 9 en het aantal medewerkers met een tijdelijk dienstverband bleef 2.

Ziekteverzuim

De organisatie had in 2018 met 2,5% een fors lager verzuim dan in 2017 (6%), met name doordat een geval van langdurig verzuim uit 2017 maar kort in 2018 doorliep.

Verzuimpercentages

7.2 Financiën

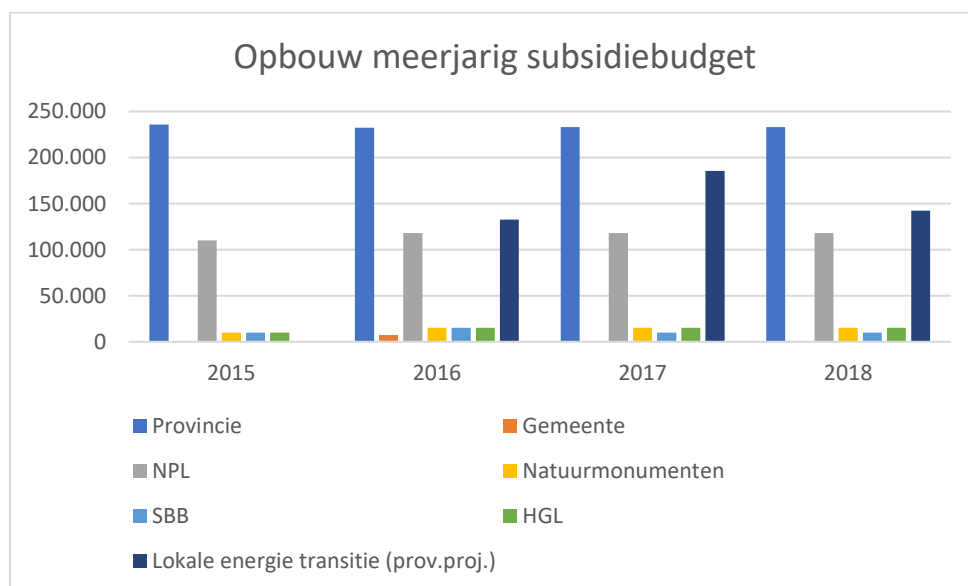
Financieringsopbouw

Het aantal subsidiegevers dat op basis van een meerjarenafspraak jaarlijks een bedrag aan de NMG ter beschikking stelt, daalde in 2018 van 5 naar 4. De provinciale budgetsubsidie is gelijk gebleven aan 2017. Daarnaast loopt het meerjarige provinciale project Lokale energietransitie. De basisbijdrage van Het Groninger Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer is gelijk gebleven aan 2017, evenals het vrij besteedbare bedrag van de Nationale Postcode Loterij.

Het meerjarige subsidiebudget was in 2018 (en ter vergelijking in de jaren 2015 t/m 2017) als volgt opgebouwd:

	2015	2016	2017	2018
Provincie	235.800	232.500	233.200	233.200
Gemeente	*	7.289	0	0
NPL	110.000	118.000	118.000	118.000
Natuurmonumenten	10.000	15.000	15.000	15.000
SBB	10.000	15.000	10.000	10.000
HGL	10.000	15.000	15.000	15.000
Lokale energietransitie (provinciaal project)	0	132.651	185.589	142.203
Totaal	375.800	535.440	576.789	533.403

*De subsidie van de gemeente Groningen over 2015 is opgenomen in de jaarrekening van 2016.

Het meerjarige budget werd in 2018 aangevuld met een groot aantal projectsubsidies. In totaal werd voor een bedrag van € 436.187,- projecten met aanvullende projectsubsidies uitgevoerd. Subsidiebronnen waren onder meer: De Natuur en Milieufederaties (NMF), Provincie Groningen, gemeente Groningen, NAM en NUON.

Financiële afsluiting van het jaar

In 2018 werd voor de zestiende keer de jaarrekening opgesteld conform de eisen van het CBF. De Balans, de Staat van Baten en Lasten, en de Grondslagen uit de jaarrekening 2018 zijn in dit hoofdstuk integraal opgenomen (zie § 7.7, § 7.8 en § 7.9). Tevens is een controleverklaring opgenomen met betrekking tot de juistheid van de financiële gegevens in dit evaluatieve jaarverslag (*bijlage 1*).

Voor een toelichting op de bedragen in de Balans en de Staat van Baten en Lasten verwijzen we naar de jaarrekening 2018 van de NMG.

De in 2018 gerealiseerde baten en lasten wijken soms behoorlijk af van de begroting. Dit komt doordat zich na de laatste begrotingswijziging altijd nog weer nieuwe kansen en ontwikkelingen voordoen, met name op het terrein van de projecten en de daarbij behorende subsidies.

Het jaar 2018 is afgesloten met een positief resultaat van € 40.641. Dit bedrag wordt toegevoegd aan de continuïteitsreserve.

Eigen vermogen

De Raad van Toezicht heeft in haar vergadering van 29 april 2019 de jaarrekening vastgesteld. Tevens is in die vergadering vastgesteld dat het positieve resultaat van 2018 wordt toegevoegd aan de continuïteitsreserves. Hiermee komen de continuïteitsreserves op het niveau van € 225.522. Dit niveau van de continuïteitsreserves is 22,6% van de jaarinkomsten (€ 994.718) en voldoet hiermee aan het door de Raad van Toezicht in het verleden bepaalde minimum van 20% van de jaarinkomsten.

De NMG kent geen beleggingsbeleid. Het eigen vermogen is ondergebracht op een spaarrekening waaraan geen extra vermogensrisico's zijn verbonden.

Terugblik 2018

De hoogte van de structurele (meerjarige) subsidies en de verhouding tussen structurele subsidies en projectsubsidies is en blijft een punt van voortdurende zorg. Zo hebben we in 2016 met de Provincie meerjarige afspraken kunnen maken over lokale energietransitie. Wij geloven erin dat wij het verschil kunnen maken als het gaat over het vroegtijdig in het proces betrekken van burgers en achterban bij energievraagstukken waardoor zij worden uitgenodigd mee te denken aan maatwerkoplossingen. Zo hebben we in nauw overleg met onze achterban een position paper zonne- en windenergie opgesteld.

De dynamiek in onze (Groninger) samenleving is soms heftig, een voorbeeld hiervan is het aardgasdossier. De ontwikkelingen op dit gebied buitelen over elkaar heen, dat vraagt flexibiliteit en snel kunnen inspelen op actuele gebeurtenissen.

Een andere grote ontwikkeling in 2018 was de vorming van een Klimaatakkoord. Hiervoor was in de begroting geen rekening gehouden. Daarnaast strekt het Klimaatakkoord zich breder uit dan het thema Klimaat en Energie. Dit heeft bovengemiddelde overlap met de thema's Groene Ruimte en Duurzame Bedrijvigheid. In de urenverantwoording en de financiële rapportage staan ze wel onder de noemer Klimaat en Energie vermeld.

De trend dat projecten en actualiteit over themagrenzen heen gaan is duidelijk waarneembaar. Inhoudelijk is dat geen bezwaar, maar voor de verslaglegging kan dat een scheef beeld creëren.

Vooruitblik 2019 en verder

In het Meerjarenbeleidsplan voor de periode 2016-2019 geeft de NMG aan zich te willen onderscheiden ten aanzien van andere instanties en organisaties. Hiermee bedoelen we dat we met innovatieve initiatieven vooruitlopen en ons concentreren op een aantal kerndossiers waar de unieke rollen en taken van de NMG goed tot uitdrukking komen. Om dat te bereiken zet de NMG in op drie strategieën:

- **Agenderen.** We willen een podium zijn voor het publieke debat. Door het laten zien van nieuwe invalshoeken en sterke alternatieven heeft de NMG een belangrijke positie in de dialoog bij standpuntbepaling en beleidsprocessen. Onze achterban speelt hierbij een doorslaggevende rol. De NMG wil de achterban mobiliseren, verlevendigen en vernieuwen om het draagvlak voor verandering te versterken. We kiezen daarbij voor coalities en samenwerking met onze groene partners.
- **Pionieren.** We willen laten zien dat wat we vinden ook waargemaakt kan worden: we willen innovatieve duurzame oplossingen en alternatieve maatregelen in de etalage zetten. Daarbij gaat het over de verandering van onze economie, over nieuwe manieren van produceren en consumeren en over onze omgang met de kwaliteit van natuur en landschap. Daar waar wij niet zelf de pionier kunnen zijn, willen wij anderen in staat stellen te pionieren, bijvoorbeeld binnen de landbouw.
- **Verankeren.** Enerzijds willen we concrete afspraken maken namens de natuur-, landschaps- en milieubeweging die bijdragen aan een duurzame ontwikkeling. We willen de natuur en milieubeweging verbinden vanuit het principe 'eendracht maakt macht'. Anderzijds moeten onze pionier-projecten opgeschaald worden opdat de ontwikkelingen voor een groter publiek bereikbaar worden.

In 2019 gaan we bezig met de ontwikkeling van een nieuw Meerjarenbeleidsprogramma. Hiertoe wordt een uitgebreid en intensief proces opgezet om zoveel mogelijk input te verzamelen vanuit alle geledingen binnen en buiten onze organisatie. Uiterlijk 1 oktober 2019 moet er een nieuwe Meerjarenbeleidprogramma 2020-2023 liggen, inclusief een werkplan 2020.

Ondertussen zullen wij in 2019 onze laatste jaarschijf van het lopende meerjarenbeleidplan uitvoeren. Daarbij wordt voorzichtig voorgesorteerd op keuzes die worden gemaakt in het nieuwe Meerjarenbeleidsprogramma 2020-2023.

7.3 Governance

In 2018 is er een wisseling geweest van directeur-bestuurder, welke onderdeel uitmaakt van het bestuursmodel zoals dat sinds 2017 wordt gehanteerd.

Het bestuursmodel met een directeur-bestuurder en een Raad van Toezicht (RvT) is in 2018 verder uitwerkt: het reglement Raad van Toezicht en het reglement directeur-bestuurder zijn vastgesteld. De RvT is belast met het toezicht op de algemene gang van zaken binnen de stichting, met het toezicht op het door de directeur-bestuurder gevoerde beleid en beheer en met het toezicht op het functioneren van de directeur-bestuurder. De Raad van Toezicht bestaat uit vijf personen. Daarnaast heeft de stichting een Raad van Advies (RvA). De RvA is de antenne van de organisatie in de provincie. De leden van de RvA voorzien de directeur-bestuurder en de medewerkers van inhoudelijke adviezen, gebaseerd op hun ervaring en kennis van de materie en het gebied. Er is een lid van de RvA vertrokken en een nieuw lid aangetreden waarmee het totaal op zes bleef.

7.4 Interne organisatie en administratie

De bedrijfsvoering en de interne administratie waren de afgelopen jaren al verbeterd, maar in 2018 is een extra slag gemaakt om dit verder te professionaliseren. Er zijn extra investeringen gedaan in administratieve en financiële software. Ultimo 2018 was de volledige administratie gedigitaliseerd. Er zijn voorbereidingen getroffen om meer, betere en actuelere managementinformatie te kunnen verwerven op basis van de volledig geïntegreerde administratieve en financiële software. Dit moet enerzijds leiden tot een betere projectadministratie en -beheersing. Hierdoor is de individuele medewerker beter in staat de voortgang van de projecten waarvoor deze verantwoordelijk is te monitoren. Daarnaast verbetert hiermee de kwaliteit en actualiteit van de managementinformatie. Dit proces van optimaliseren loopt door tot in 2019.

De Natuur en Milieufederatie Groningen is in december 2018 binnen de stad Groningen verhuisd. Het pand aan het Zuiderpark 16 voldeed niet meer aan de eisen: te duur, te onpraktisch, niet duurzaam en te groot. Op basis van een vastgesteld Pakket van Eisen is uiteindelijk gekozen voor een nieuwe locatie: Bankastraat 77. Deze locatie is praktischer, duurzamer, passender en goedkoper. Bij de inrichting is zoveel mogelijk duurzaam te werk gegaan: circulair gebruik van inventaris en extra energiebesparende maatregelen. Er wordt nog gekeken naar verdere mogelijkheden van verduurzaming van de locatie: zonnepanelen en een groen dak.

Het CBF toetst elk jaar of een organisatie nog aan het CBF-Keur voldoet. De NMG voldeed dit jaar aan alle vereisten en is derhalve ook in 2019 Keurmerkhouder.

7.5 Vrijwilligersbeleid

De Natuur en Milieufederatie Groningen (NMG) waardeert de inzet en betrokkenheid van vrijwilligers. Naast de aangesloten organisaties zijn in Groningen veel andere vrijwilligers en organisaties actief op het gebied van natuur en milieu. Ook met hen werkt de NMG samen. Het gaat hier bijvoorbeeld om groene waterschapsbestuurders, niet-aangesloten natuur- en milieuorganisaties, tijdelijke one-issuegroepen, en individuele burgers en bestuurders. De NMG zet zich in om ook dit netwerk te ondersteunen en uit te breiden.

Daarnaast maakt de NMG voor werkzaamheden op kantoor op ad-hoc basis incidenteel gebruik van vrijwilligers die daarvoor een vrijwilligersvergoeding en/of onkostenvergoeding krijgen. Deze vrijwilligers werken onder begeleiding van een vaste begeleider en vallen onder de aansprakelijkheidsverzekering die voor alle kantoormedewerkers geldt. Ook biedt de NMG sinds 2012 incidenteel werkervaringsplaatsen aan.

De NMG streeft ernaar de betrokkenheid van vrijwilligers in stand te houden en waar mogelijk te vergroten met inachtneming van het vastgestelde beleid en op voorwaarde dat de onafhankelijke positie van de NMG gewaarborgd blijft.

7.6 Samenwerking met andere organisaties

Samenwerking is een begrip dat in de genen van de NMG zit. Het woord federatie is daar exemplarisch voor. Maar het gaat verder dan dat. Daar de NMG altijd al in een omgeving heeft moeten werken waar de middelen beperkt waren, wordt er al lange tijd met andere partijen in het domein overlegd en afgestemd.

Zo heeft de NMG al sinds vele jaren de volgende samenwerkingen met andere organisaties:

- Een inhoudelijke, operationele en gestructureerde samenwerking met Het Groninger Landschap, Landschapsbeheer Groningen, IVN, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. Deze afstemming gaat schuil onder de naam MOT-partners.

Deze samenwerking is gericht op het afstemmen van beleid, verdelen van taken om dubbelingen te voorkomen en om als één partner op bepaalde dossiers met de Provincie Groningen samen te kunnen werken. Op de middellange termijn zijn er mogelijkheden voor gezamenlijke huisvesting. Dit wordt verder uitgewerkt.

- Een inhoudelijke, operationele en organisatorische samenwerking met de collega federaties in Noord-Nederland: Friese Milieufederatie en Natuur en Milieufederatie Drenthe.

Deze samenwerking is enerzijds gericht op het samen uitvoeren van projecten en het delen van kennis en ervaring. Daarnaast vindt er een uitwisseling van personeel plaats en worden gezamenlijk diensten voor de back-office ingekocht (zoals ICT-beheer, websitebeheer, vormgeving en accountancy).

- Binnen het programma Lokale Energietransitie werkt de NMG samen met aan de ene kant Vereniging Groninger Dorpen in het verbinden van buurten en dorpen aan gezamenlijke energie-initiatieven. Aan de andere kant werkt de NMG samen bij de uitvoering van het programma met GrEK (Groninger Energie Koepel) en Grunneger Power. De taken binnen het programma zijn over deze partijen verdeeld, maar naar buiten treden ze als een gezamenlijke entiteit op om de bewonersinitiatieven optimaal te kunnen ondersteunen.

- De twaalf provinciale natuur- en milieufederaties werken op landelijk niveau samen binnen het samenwerkingsverband De Natuur en Milieufederaties.

Binnen dit samenwerkingsverband worden thema's die overal in het land spelen in samenhang uitgewerkt. Ook vindt er benchmarking plaats en wordt op deze manier een vuist gemaakt richting Rijksoverheid en parlement.

Dit zijn de belangrijkste voorbeelden. Echter, er zijn meer voorbeelden van samenwerking die er op gericht is om de schaalvoordelen, inhoudelijke synergie en kennisdeling optimaal te benutten. Daarnaast blijft de NMG voortdurend met haar partners op zoek naar mogelijkheden voor verdere optimalisatie. De eenvoudige drijfveer is dat alle partijen te maken hebben met beperkte middelen en dat eenieder gedreven is om deze zo efficiënt mogelijk in te zetten.

In 2018 is verkend met een aantal door de Provincie Groningen gesubsidieerde partijen waar verdere samenwerking en/of uitwisseling voordelen zouden kunnen bieden. Dit heeft onder andere geleid tot de afspraak om een gezamenlijk inzet te plegen rondom de Provinciale Statenverkiezingen van 2019 en de aanloop daarnaartoe.

7.7 Balans

Stichting Natuur en Milieufederatie Groningen

Balans per 31 december 2018

	Ref.	31 december 2018		31 december 2017	
		€	€	€	€
Activa					
Vaste activa					
<i>Materiële vaste activa</i>	1				
In het kader van de doelstelling			7.584		1.755
Viottende activa					
<i>Vorderingen</i>	2				
Debiteuren		140.115		214.297	
Overige vorderingen en overlopende activa		<u>83.984</u>		<u>51.099</u>	
			224.099		265.396
<i>Liquide middelen</i>	3		406.055		239.436
			<u>637.738</u>		<u>506.587</u>
Passiva					
Reserves en fondsen	4				
<i>Reserves</i>					
Continuïteitsreserve		225.522		184.881	
Bestemmingsreserves		<u>53.485</u>		<u>53.485</u>	
			279.007		238.366
Voorzieningen	5				
Voorziening eigen risico ziekteverzuim		11.000		0	
Voorziening dubieuze debiteuren		<u>2.464</u>		<u>0</u>	
			13.464		0
Kortlopende schulden	6				
Crediteuren		31.800		17.756	
Nog te besteden subsidies		158.328		132.619	
Belastingen en premies sociale verzekeringen en pensioenen		46.766		30.852	
Overige schulden en overlopende passiva		<u>108.373</u>		<u>86.994</u>	
			345.267		268.221
			<u>637.738</u>		<u>506.587</u>

Jaarrekening 2018

1

7.8 Staat van baten en lasten

Stichting Natuur en Milieufederatie Groningen

Staat van baten en lasten over 2018

	Ref.	Rekening 2018	Begroting 2018	Rekening 2017
		€	€	€
Baten	7			
<i>Geworven baten</i>	<i>7.1</i>			
Particulieren		0	0	0
Bedrijven		207.829	265.082	220.100
Loterijorganisaties		0	0	0
Subsidies van overheden		325.976	377.256	352.245
Verbonden organisaties zonder winststreven		207.868	161.810	232.309
Andere organisaties zonder winststreven		10.000	10.000	10.000
Som van de geworven baten		751.671	814.148	814.654
<i>Baten als tegenprestatie voor de levering van producten e/o diensten</i>	<i>7.2</i>	227.919	63.040	64.221
Overige baten	7.3	15.128	59.733	8.076
Som van de baten		994.718	936.921	886.951
Lasten				
<i>Besteed aan doelstellingen</i>	<i>8</i>			
Groene ruimte		211.402	233.863	239.510
Klimaat en energie		440.465	455.342	317.474
Duurzame bedrijvigheid		168.633	110.912	177.447
Communicatie en netwerken		133.679	103.502	109.760
		954.179	903.619	844.191
Wervingskosten		0	0	0
Kosten beheer en administratie 1)		0	0	0
Som van de lasten		954.179	903.619	844.191
Saldo voor financiële baten en lasten		40.539	33.302	42.761
Financiële baten en lasten	9	102	0	646
Saldo van baten en lasten		40.641	33.302	43.407

In de vergadering van de Raad van Toezicht op 29 april 2019 is besloten het resultaat 2018 ad € 40.641 toe te voegen aan de continuïteitsreserve.

1) De provinciale milieufederaties hanteren voor het inzichtelijk maken van deze kosten een uniforme systematiek die gebaseerd is op de aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 voor Kosten Beheer en Administratie van de Vereniging Fondsenwervende Instellingen (VFI). De kosten voor beheer en administratie worden inzichtelijk gemaakt in de Toelichting bestedingen, maar worden in de staat van baten en lasten volledig toegerekend aan de doelstellingen.

7.9 Grondslagen voor de waardering van activa en passiva en voor de bepaling van het resultaat

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de *Richtlijn 650 Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen*. Vanaf het boekjaar 2017 is de verslaggeving voor fondsenwervende organisaties gewijzigd doordat er nieuwe Richtlijnen van kracht zijn geworden. De vernieuwingen hebben onder andere tot doel meer transparantie en duidelijkheid in de verslaggeving aan te brengen. In de nieuwe RJ650 is een duidelijke opbouw gecreëerd waarin de *RJ640 organisaties-zonder-winststreven* de basis is van de verslaggeving waar RJ650 verder op bouwt, met soms afwijkende bepalingen. Vanaf de jaarrekening 2017 zijn de nieuwe Richtlijnen toegepast.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Algemeen

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten. De activa en passiva zijn opgenomen tegen nominale waarde, tenzij in de toelichting op de betreffende balanspost anders is vermeld.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd op verkrijgingsprijs, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen. De afschrijvingen zijn gebaseerd op de verwachte economische levensduur. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikneming. De materiële vaste activa worden aangewend in het kader van de doelstelling.

Vorderingen

De vorderingen zijn opgenomen tegen nominale waarde, voor zover noodzakelijk onder aftrek van een voorziening voor het risico van oninbaarheid. Deze voorziening wordt bepaald op basis van individuele beoordeling van de vorderingen.

Liquide middelen

De liquide middelen staan, voor zover niet anders vermeld, ter vrije beschikking van de stichting.

Grondslagen voor de bepaling van het resultaat

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de aan het verslagjaar toegerekende baten en de bestedingen over het jaar.

Baten en lasten zijn toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Winsten zijn slechts opgenomen voor zover zij op de balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar zijn in acht genomen, indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Projectgelden betreffende nog niet afgeronde projecten, die aan het eind van het verslagjaar niet zijn besteed, worden opgenomen op de balans.

Pensioenen

De Natuur en Milieufederatie Groningen is sinds 1 januari 2007 aangesloten bij de Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw. De Natuur en Milieufederatie Groningen heeft - mits de verschuldigde premies tijdig en volledig worden voldaan - geen verplichting tot het voldoen van aanvullende bijdragen in geval van een te lage dekkingsgraad bij de Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw, anders dan het effect van hogere toekomstige premies. Met betrekking tot de pensioenregeling zijn derhalve alleen de verschuldigde premies tot en met het einde van het boekjaar in de jaarrekening verantwoord.

7.10 Begroting 2019

	Begroting 2019
€	€
Baten:	
Beleidssubsidie Provincie	233.200
Nationale Postcodeloterij	146.000
TBO's	40.000
Projectsubsidies	340.000
Projectsubsidies te verwerven	42.000
Som der baten	801.200
Lasten:	
Personeelskosten	659.000
Uitbesteed werk	
Publiciteit en communicatie	15.750
Huisvestingskosten	28.000
Kantoor- en bestuurskosten	72.150
Afschrijvingen	5.000
Specifieke projectkosten	
Onvoorzien	20.000
Som der lasten	799.900
Begroot resultaat	1.300

Begroting lasten 2019 naar doelstellingen

Uitvoeringskosten ter zake van:	
Groene ruimte	224.255
Klimaat en energie	339.975
Duurzame bedrijvigheid	91.513
Communicatie en netwerken	72.817
Algemeen	71.340
	799.900

7.11 Beleid bezoldiging directeur-bestuurder

De Raad van Toezicht van de Natuur en Milieufederatie Groningen heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het beleid wordt periodiek geactualiseerd. De laatste evaluatie was in 2018.

De Natuur en Milieufederatie Groningen handelt bij de bezoldiging van de directeur-bestuurder conform de Regeling Beloning directeuren van goededoelenorganisaties. In deze regeling wordt de waardering van directiefuncties gereguleerd aan de hand van een puntensysteem, de Basis Score voor Directiefuncties (BSD-punten). Deze BSD-punten worden toegekend op basis van enkele kwantitatieve en kwalitatieve kenmerken van de goededoelenorganisatie, onderverdeeld in drie hoofdcriteria: de omvang, de complexiteit en de organisatorische context. Tot slot speelt het directiemodel een rol.

De berekening van de BSD-punten voor de Natuur en Milieufederatie Groningen is als volgt:

Criterium OMVANG			Score	
Bestedingen aan de doelstellingen	€	954.000	80	BSD-punten
Aantal medewerkers en vrijwilligers	fte	10	55	BSD-punten
Subtotaal			135	
Criterium ORGANISATORISCHE CONTEXT				
Aansturing vanuit koepelorganisatie			65	BSD-punten
Aansturing van, toezicht op directie			80	BSD-punten
Subtotaal			145	
Criterium COMPLEXITEIT				
Diversiteit activiteiten			90	BSD-punten
Subtotaal			90	
Directiemodel: ENKELVOUDIGE DIRECTEUR			Totaalscore	370 BSD-punten

De regeling geeft aan de hand van deze BSD-score een maximumnorm voor het jaarinkomen. Bij de BSD-score van 370 punten geldt een maximaal jaarinkomen van € 95.952 / 1FTE /12 mnd.

De voor de toetsing, aan de geldende maxima, relevante werkelijke jaarinkomens van de directie bedroegen (2018) € 25.292 voor A. Schäfer (0,84 FTE/4 mnd) en € 54.813 voor J.W. Lobeek (1 FTE/10 mnd). Deze beloningen bleven binnen de geldende maxima.

Het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellings, de werkgeversbijdrage pensioen, de pensioencompensatie en de overige beloningen op termijn bleven (voor A. Schäfer en J.W. Lobeek, met een bedrag van € 94.597) binnen het in de regeling opgenomen maximum bedrag van € 194.000 per jaar.

De belaste vergoedingen/bijtellings, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen.

De hoogte en samenstelling van de bezoldiging worden in de jaarrekening toegelicht in de staat van baten en lasten.

7.12 Overige gegevens

Statutaire naam:	Stichting Natuur en Milieufederatie Groningen
Vestigingsplaats:	Groningen
Rechtsvorm:	Stichting
Doelstelling:	De stichting heeft tot doel het bevorderen van het behoud, het herstel, het optimaal beheer en de duurzame ontwikkeling van natuur, milieu en landschap, het stimuleren van het gebruik van duurzame energie en van andere passende maatregelen ter vermindering van de klimaatverandering in de provincie Groningen. De stichting stelt zich mede ten doel te bevorderen dat wettelijke regels op het gebied van omgevingsrecht, met name regels ter bescherming van natuur, milieu en landschap juist worden toegepast en worden nageleefd.
Directeur-bestuurder:	Lobeek, dhr. J.W.

Samenstelling en rooster van aftreden Raad van Toezicht per 31-12-2018:

	Toetreding	Aftreding
Klijnsma, dhr. J.P.T. (voorz.)	30-12-2016	maart 2019
Tomson, mw. C.A.	30-12-2016	december 2020
Gemert, dhr. W.J.T. van	20-06-2017	juni 2021
Waalkens, dhr. H.E.	20-06-2017	juni 2021
Haeren, mw. M.C.J. van	27-09-2017	september 2021

Samenstelling Raad van Advies per 31-12-2018:

Helmer, dhr. L.F.M.
Janssen, mw. T.R.
Stubbe-Heeres, mw. M.A.H.
Wolthuis, mw. E.M.
IJpenberg, dhr. A.D.

De Natuur en Milieufederatie Groningen kent in 2018 een Raad van Toezicht (RvT), een directeur-bestuurder (Directie) en een Raad van Advies (RvA). De leden van de RvT worden door de RvT zelf benoemd, voor een periode van maximaal vier jaar. De RvT is belast met het toezicht op de algemene gang van zaken binnen de stichting, met het toezicht op het door de Directie gevoerde beleid en beheer en met het toezicht op het functioneren van de Directie. De RvT vergadert ten minste vier keer per jaar (in 2018 zes keer).

De Directie wordt benoemd door de RvT. De Directie is eindverantwoordelijke voor de dagelijkse leiding van de organisatie en de uitvoering van haar programma's en activiteiten en legt verantwoording af aan de RvT voor alle taken die in het directiestatuut aan haar zijn gedelegeerd. De RvA geeft de Directie en de RvT gevraagd en ongevraagd advies, met name over het gevoerde en te voeren beleid.

Relevante nevenfuncties:

Directeur-bestuurder

Lobeek, dhr. J.W.

niet-gerelateerd aan de NMG:

- Lid Raad van Toezicht VCOG
- Secretaris Adviescommissie Bedrijfsleven Groningen Bereikbaar
- Lid Raad van Advies A.G.S.R. Gyas

voortvloeiend uit functie bij NMG:

- Lid algemeen bestuur Stichting Groninger Gasberaad
- Secretaris van Coöperatie VanOns U.A. (pas in 2019 opgericht)
- Lid Algemeen Bestuur De Natuur en Milieufederaties

Raad van Toezicht

Klijnsma, dhr. J.P.T.

- coördinator initiatieven bij Groningen Bereikbaar
- projectleider Ghana bij St. Noorderlicht (tot 01-08-2018)
- penningmeester St. Debatcentrum DwarsDiep

Tomson, mw. C.A.

- medewerker in algemene dienst waterschap Noorderzijlvest

Gemert, dhr. W.J.T. van

- lid Raad van Advies Sameen

Waalkens, dhr. H.E.

- bestuurslid Stichting Landschapsbeheer Groningen
- lid Raad van Toezicht LandschappenNL
- bestuurslid Landschapsbeheer Nederland
- voorzitter Stichting Landschap Oldambt

Haeren, mw. M.C.J. van

- manager Ruimtelijke ontwikkeling en Beheer bij de gemeente Stadskanaal

Extra geld van Postcode Loterij voor natuur en klimaat

Op de foto (v.l.n.r.): Sonja Sars (Netwerksecretaris Natuur en Milieufederaties), Postcode Loterij ambassadeur Caroline Tensen en Annie van de Pas (Netwerkdirecteur Natuur en Milieufederaties) – Foto: Roy Beusker

De Postcode Loterij steunt dit jaar organisaties die werken aan het tegengaan van klimaatverandering en het beschermen en herstellen van natuur met ruim 51 miljoen euro extra. In totaal doneert de loterij 370,6 miljoen euro aan 117 goede doelen organisaties, dankzij 3 miljoen deelnemers. Dat maakte de Loterij bekend op het jaarlijkse Goed Geld Gala in Koninklijk Theater Carré. De Natuur en Milieufederaties kunnen naast de vaste bijdrage van €2,25 miljoen rekenen op een extra schenking van €1,65 miljoen.

“We zijn hier zo ontzettend blij mee”, aldus Netwerkdirecteur Annie van de Pas van de Natuur en Milieufederaties. “Met de structurele hulp kunnen wij in de 12 provincies veel extra meters maken voor schone energie, gezond voedsel en een mooie natuur. De extra schenking gaat naar de realisatie van tenminste twee Energietuinen, waarbij de grootschalige opwek van duurzame energie wordt gecombineerd met natuur en recreatie. Zo willen we echt een boost geven aan het opwekken van duurzame energie.”

Accountancy & Financieel Management

IBAN Nr. NL33 INGB 0660 3535 04
BTW NL 8095.05.691.B01
KvK Noord Nederland 01091151

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het bestuur van
Stichting Natuur en Milieufederatie Groningen, Groningen

Ons oordeel

De samengevatte jaarrekening 2018 (hierna 'de samengevatte jaarrekening') van Stichting Natuur en Milieufederatie Groningen te Groningen is ontleend aan de gecontroleerde jaarrekening 2018 van Stichting Natuur en Milieufederatie Groningen.

Naar ons oordeel is de bijgesloten samengevatte jaarrekening in alle van materieel zijnde aspecten Stichting Natuur en Milieufederatie Groningen consistent met de gecontroleerde jaarrekening 2018 van Stichting Natuur en Milieufederatie Groningen op basis van de grondslagen zoals beschreven in paragraaf 7.9.

Samengevatte jaarrekening

De samengevatte jaarrekening bevat niet alle toelichtingen die zijn vereist op basis van Richtlijn 650 Fondsenwervende Instellingen. Het kennisnemen van de samengevatte jaarrekening en onze verklaring daarbij kan derhalve niet in de plaats treden van het kennisnemen van de gecontroleerde jaarrekening van Stichting Natuur en Milieufederatie Groningen en onze controleverklaring daarbij. De samengevatte jaarrekening en de gecontroleerde jaarrekening bevatten geen weergave van gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden sinds de datum van onze controleverklaring van 29 april 2019.

De gecontroleerde jaarrekening en onze controleverklaring daarbij

Wij hebben een goedkeurend oordeel verstrekt bij de gecontroleerde jaarrekening 2018 van Stichting Natuur en Milieufederatie Groningen in onze controleverklaring van 29 april 2019.

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de samengevatte jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de samengevatte jaarrekening op basis van de grondslagen zoals beschreven in paragraaf 7.9. De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel of de samengevatte jaarrekening in alle van materieel belang zijnde aspecten consistent is met de gecontroleerde jaarrekening op basis van onze werkzaamheden, uitgevoerd in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Standaard 810 'Opdrachten om te rapporteren betreffende samengevatte financiële overzichten'.

Drachten, 6 juni 2019

De Jong AFM B.V.

Origineel getekend door: J.D. de Jong AA

Burgemeester Wuiteweg 58 F: 0512 - 586 890
9203 KM Drachten E: info@dejongafm.nl
T: 0512 - 586 898 I: www.dejongafm.nl